

Eén Wereld

Jaargang 45, nr 1 - Voorjaar 2020 - Prijs €6,95

ALV 18 april

Colofon

Het blad Eén Wereld verschijnt twee keer per jaar (voorjaar en najaar) en is een uitgave van de Wereld Federalisten Beweging Nederland (WFBN).

Iedere Aardbewoner heeft recht op welzijn en welvaart. De WFBN, in 1948 opgericht, streeft naar een duurzame en democratische wereldrechtsorde, met respect voor de rechten van de mens. Zij benadrukt door middel van het vragen van aandacht voor wereldwijde problemen de noodzaak tot internationale samenwerking en versterking van de Verenigde Naties op federale basis. De WFBN is het Nederlands centrum voor de inschrijving van wereldburgers.

De WFBN is verbonden met de Citoyens du Monde en aangesloten bij de World Federalist Movement.

Kantooradres: Laan van Nieuw Oost-Indië 252
2593 CD Den Haag, telefoon: 070-3478196

Raad van advies:
prof. dr. Th. van Boven, dr. W.F. van Eekelen,
dr. E.L. Figuee, Jan P. Juffermans, mr. dr. L.E.M. Klinkers,
prof. dr. J.P. Pronk, dr. P.H.J.J. Terhal.

Bestuur: bestuur@wfbn.nl
Voorzitter: Frans Micklinghoff, 070 5114215
Vicevoorzitter: Ton Macel, 070 3585481
Secretaris: Frans Vermeulen, 0165 534506
Penningmeester: Emile van Essen, 06 19252628
Internationaal secretaris: Marjolijn Snippe, 0321 848782
Bestuursleden: Paul Berendsen, Davy Foss.

Eindredactie Eén Wereld:
Frans Micklinghoff en Marjolijn Snippe,
met dank aan Rob Moerbeek en Frans Vermeulen.
Deadlines voor inzending kopij (redactie@wfbn.nl)
Najaarseditie 2020: 15 augustus 2020
Voorjaarseditie 2021: 15 februari 2021.

WFBN-lidmaatschap: €25,- per jaar.

Bank: Wereld Federalisten Beweging Nederland
IBAN: NL73INGB0000009764 en BIC: INGBNL2A

Kamer van Koophandel Amsterdam:
V 530085 ISSN 1871-2754

INHOUD

Colofon	2
Voorwoord	3
Uitnodiging ALV / Agenda	4
Gestolen welvaart	5
In memoriam Piet Visscher	10
Europese integratie	12
Opwarmertje	13
Federalisme en maçonnerie	14
Wereldburgerschap - wereldbestuur	17
Ecocidwetgeving	19
Oerkracht Verenigde Naties	21
Regionalisering	24
Gedicht	26
Denis de Rougemont	27
De meeste mensen deugen	30
Tolstoj	32
Zachte krachten	34
Vrijhandelsverdragen	35
Coronaa-virus	36
Weerbarstige wereld	37
Wereld-aftelmoment	39
Wat jonge mensen moeten weten	42
De Belofte van San Francisco	42
Spreekwoorden - Esperanto	43

De Stichting Steunfonds voor en van de WFBN is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Voor giften of legaten aan de WFBN in het kader van de ANBI kunt u contact opnemen met het secretariaat van de WFBN.

Foto voorpagina: Tomoko Uji op *Unsplash*.

Bijdragen graag in digitale vorm aanleveren, bij voorkeur vergezeld van passende illustraties. Als de redactie ingrijpende wijzigingen of bekortingen van artikelen noodzakelijk acht, geschiedt dit in overleg met de auteur. Over weigering tot publicatie van ingezonden bijdragen wordt niet gecorrespondeerd. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Auteursrecht blijft berusten bij de auteurs.

Voorwoord van de voorzitter

Frans H. Micklinghoff

Het nieuwe jaar 2020 is begonnen. Met zeer waarschijnlijk het verbod voor particulieren om groots gevaarlijk vuurwerk af te steken. Soms moet het uit de hand lopen willen er serieuze maatregelen worden genomen. Soms worden onwelgevallige zaken stevig onder het tapijt geveegd, zoals bij de vuurwerkram্প in Enschede. Door intensief onderzoek, stug volhouden en de feiten voor zich te laten spreken kon klokkenluider Paul van Buitenen de aandacht vestigen op de vooringenomenheid van bij de deze ramp onderzoekende autoriteiten. Al eerder onderzocht hij misstanden bij de Europese Commissie, waardoor deze moest aftreden.

Nog steeds ontbreekt er onder het Europese samenwerkingsbouwwerk een degelijke, maar vooral korte en duidelijke grondwet. Maar dan wel een grondwet die vanuit de Europese burgers komt en niet een die van bovenop wordt opgelegd. Om daarin te voorzien is een taak weggelegd voor de Europese Federalistische Bewegingen. Wij wereldfederalisten leren van de fouten en manco's van Europa en proberen een geconstitutionaliseerde wereldsamenwerking te bereiken, met respect voor de nationale soevereiniteit en culturele identiteit.

Hoe zou een wereldconstitutie moeten luiden die aangenomen wordt door een *parlement mondial des Nations Unies*? Want samenwerken zullen we wel moeten op deze Aarde, omdat er geen tweede is waar we naar kunnen wegvluchten als we er hier een onoplosbare chaos van hebben gemaakt.

Het opstellen van zo'n wereldgrondwet is de grote uitdaging waarvoor de WFBN thans staat.

Willen we gehoord worden dan moeten we méér, veel méér leden krijgen en met gezag spreken. Moeten we meer naar buiten treden, ons in het politiek debat mengen en onze mening uitdragen waar dat kan. Dat kan het bestuur niet alleen. Ieder lid kan daar zijn/haar steentje aan bijdragen. Paul van Buitenen kan ons voorbeeld zijn. Aan de slag dan maar!

Hopelijk is het nog niet te laat, ook al lijkt het erop dat Moeder Aarde wraak op ons neemt voor ons onverantwoordelijke gedrag en het steeds maar uitstellen van echt effectieve maatregelen. De bijeenkomsten in Parijs en Madrid werden afgesloten met vrijblijvende verklaringen en loze doelstellingen. Ondertussen gaat de plundering van de Aarde door. Stevenen we af op een tweede zondvloed, aardasverschuiving, aardkorstbreuk of een voor miljarden Aardbewoners dodelijk virus, voordat onze ogen worden geopend en we echt verstandige maatregelen nemen, we echt gaan samenwerken?

We zullen op deze Aarde wel moeten samenwerken, maar dan wel op basis van een wereldgrondwet!

Moge 2020 een inspirerend jaar van de juiste beslissingen worden!

Uitnodiging ALV zaterdag 18 april 2020

Geachte leden van de WFBN,

U bent van harte uitgenodigd voor de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering. Dit jaar vindt de ALV plaats op zaterdag 18 april in ANNE! dé duurzame ontmoetingsplek in Utrecht (naast het Jaarbeursplein) met frisgroene daktuin voor iedereen die met NIEUWE ENERGIE wil werken aan een gezonde toekomst van onze wereld.

Route: <https://anne-online.nl/contact>

Aanvang 13.30 – uiterlijk einde 14.30 uur.

Na afloop volgt om 15.00 uur een **lezing door cultuurfilosoof Harrie Salman** tot ongeveer 17.00 uur.

Zie ter voorbereiding van de lezing de pagina's 5-9 van dit blad voor een uitvoerige weergave van zijn meest recente boek *Gestolen welvaart - De taak van Europa in de Westerse wereldorde*.

AGENDA van de ALGEMENE LEDENVERGADERING van de WFBN

- 1) Opening.
- 2) Goedkeuring agenda.
- 3) Behandeling ingekomen stukken (vza).
- 4) Goedkeuring notulen vorige ALV. *
- 5) Goedkeuring van het WFBN jaarverslag van de Secretaris. *
- 6) Toelichting Rekening van de Vereniging WFBN over het boekjaar 2019. *
- 7) Voorlezing en goedkeuring verslag van de Kascommissie.
- 8) Goedkeuring Rekening van de Vereniging WFBN over het boekjaar 2019.*
- 9) Presentatie en goedkeuring van de Vereniging WFBN begroting boekjaar 2020. *

10) Verkiezingen bestuursleden:

Thans bestaat het bestuur uit: Frans Micklinghoff (vz), Frans Vermeulen (secr), Emile van Essen (penmr), Ton Macel (vice-vz., int.zaken), Marjolijn Snippe (secr. int. zaken), Paul Berendsen en Davy Foss (VVE, fac.manager).

Paul Berendsen is niet herkiesbaar en zal toetreden tot de Raad van Advies. Op zijn plaats in het bestuur wordt voorgesteld Carel Tielenburg te verkiezen.

Op de ALV van 2019 zijn gekozen Davy Foss, Frans Micklinghoff en Marjolijn Snippe met een zittingsduur tot de ALV 2021. Derhalve moeten ge/herkozen worden: Frans Vermeulen, Ton Macel, Emile van Essen en Carel Tielenburg.

Voorstel: gezien de thans aanwezige positieve en constructieve sfeer in het bestuur en een evenwichtige verdeling van de bestuursfuncties de volgende besluiten te nemen:

Het aantal bestuursleden te bepalen op zeven (7).

Onder het uitspreken van grote dank voor de bewezen diensten voor de WFBN afscheid te nemen van bestuurslid Paul Berendsen.

Te verkiezen Frans Vermeulen, Ton Macel, Emile van Essen en Carel Tielenburg.

Vooruitlopend op wijziging van de Statuten en het HR de zittingstermijn voor (thans zittende en te kiezen) bestuursleden te stellen op 3 jaar.

- 11) Goedkeuring pre-advies werkgroep Federalisme over aansluiting bij de FAEF.
- 12) Toelichting en goedkeuring werkplan WFBN 2020.
- 13) Rondvraag.
- 14) Sluiting.

* Deze stukken zijn op te vragen bij de secretaris (secretaris@wfbn.nl).

Gestolen Welvaart - De taak van Europa in de Westerse wereldorde

Eind 2019 verscheen een nieuw boek van cultuurfilosoof Harrie Salman met de titel: *Gestolen Welvaart - De taak van Europa in de Westerse wereldorde*.

Harrie Salman is de spreker op onze ALV op 18 april. Johanna Steijlen las zijn boek en geeft in het hiernavolgende de heldere structuur van het boek weer. Ook heeft zij een aantal treffende passages uitgelicht. De aanwijzingen waarmee zij u meeneemt langs deze passages zijn tussen haakjes geplaatst. De overige tekst komt uit het boek van Harrie Salman.

Harrie Salman pleit voor een Europa dat een eigen weg gaat tussen het "ieder voor zich"- individualisme van Amerika en het collectivisme van Oost-Azië. Vanuit deze positie kunnen Europeanen een noodzakelijke inbreng hebben bij het oplossen van de brandende vraagstukken van onze tijd.

De inhoud van het boek is ingedeeld in 4 delen:

- Deel 1 - De Europese wereldorde
- Deel 2 - De Amerikaanse wereldorde
- Deel 3 - De onvoltooide missie van Europa
- Deel 4 - Menselijke waardigheid en respect voor de natuur
- Conclusie - Een andere wereld is nodig: wat kunnen we doen?

Elk deel is weer onderverdeeld in hoofdstukken:

Deel 1

- De grote transformatie
- De ondergang van Midden-Europa
- Twee vredesprogramma's uit 1917
- Het openen van de afgrond

Deel 2

- De economische architectuur van de wereld
- De politieagent van de wereld
- De *American way of life*

Deel 3

- Technocraten aan de macht
- De ziel van Europa
- De missie van Europa

Deel 4

- De missie van de Verenigde Staten
- Gedeelde welvaart

- Rechtvaardige samenlevingen
- Een mondiale cultuur

(Uit het voorwoord)

Toen de Schotse moraalfilosoof Adam Smith in 1776 zijn beroemde boek *De welvaart van landen* publiceerde, was de studie van de economie nog onderdeel van het vak ethiek. In de ethiek gaat het over het morele gedrag van mensen. Het vak economie is met dit boek zelfstandig geworden en heeft daarna zijn verbinding met de ethiek verloren. De markteconomie die Smith voor ogen had, was een systeem van lokale markten waarin economische activiteit nog plaats vond binnen morele kaders.

In het moderne kapitalisme zijn de grote ondernemingen met elkaar in concurrentie getreden om zich een zo groot mogelijke deel van de "rijkdom van de mensheid" toe te eigenen. Door de ongelijke machtsverhoudingen tussen landen en door de plundering van de Aarde is de rijkdom van de sterke naties een moreel probleem geworden. De rijkdom is voor een belangrijk deel verkregen uit diefstal. In de economie heeft het menselijk ego met zijn hebzucht alle ruimte gekregen. Dit heeft in het Westen tot een vergroting van de welvaart geleid, maar heeft, zoals elke menselijke activiteit, ook negatieve gevolgen. Het verhaal van de moderne economie heeft een schaduwkant die we onder ogen moeten zien. Achter de economische groei ligt ook een verhaal van geweld, roof, uitbuiting en minachting van de menselijke waardigheid van de slachtoffers.

De economie heeft een kader van regels en wetgeving nodig. In de Westerse wereldorde (die sinds 1945 een Amerikaanse wereldorde is en vóór 1917 een Europese wereldorde was) kunnen grote ondernemingen zich daar vaak aan onttrekken of de regels en wetgeving zelf dic-

teren, omdat zij machtiger zijn geworden dan veel staten. Dit vraagt om een nieuwe sociale orde, zowel nationaal als mondiaal waarin ondernemingen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid kunnen vervullen. Deze orde zullen wij zelf, met actieve wereldburgers, in de sfeer van het recht moeten scheppen.

In dit boek zijn drie hoofdlijnen uitgezet die in de vier delen van dit boek worden uitgewerkt:

- 1) Het ontdekken van het belang van een democratische rechtstaat
- 2) Het scheppen van een maatschappelijk kader voor de economie
- 3) Het ontwikkelen van bewustzijn van ons economisch handelen

Individen en groepen maar ook ondernemingen en landen hebben hun schaduwkanten. De schaduw van de Verenigde Staten hangt over grote delen van de wereld en is voor iedereen zichtbaar. Amerika heeft zijn werkelijke rol in de wereld nog niet gevonden en heeft welgemeende kritiek nodig om die rol te vinden. Europa kan daarbij helpen.

Europa bestaat uit veel landen, maar er is wel een gedeeld Europees perspectief. De Europese cultuur is gegrondvest op het idee dat de mens zich kan ontwikkelen tot een vrije persoonlijkheid die op een bewuste wijze en in samenwerking met anderen de samenleving kan vormgeven. Dit is een idee dat voor de hele mensheid een perspectief op persoonlijke en sociale ontwikkeling kan bieden.

Tegenover het individualisme van het westen staat de focus in het oosten op het collectief en op het belang van de staat. Vanuit China komt een alternatieve wereldorde naar voren die centraal wordt geleid en waarin het individu in een surveillancestaat wordt gecontroleerd. Europa staat hier tussenin en zoekt de juiste balans tussen individu en gemeenschap. Dit is het onderliggende thema van dit boek

(In de inleiding "Jonge mensen willen hun toekomst redden" kunnen we lezen:)

Veel jonge mensen zijn betrokken bij de wereld, zij hebben bewustzijn voor het milieu, zij gaan voor hun idealen, zij streven niet naar een leven met veel geld en spullen, zij hebben aandacht voor elkaar en staan open voor het spirituele. Zij komen met nieuwe ideeën en breken de bekrompen denkkaders en de belangen van de oudere generaties open, om daarmee een bijdrage te leveren aan de oplossing van de problemen die juist daardoor zijn veroorzaakt. Zij weten hoe zij de sociale media kunnen gebruiken.

Enkele voorbeelden: in 2007 besefte de 9-jarige Felix Finkbeiner uit Duitsland dat het planten van bomen kan helpen om de klimaatverandering tegen te gaan. Hieruit kwam *Plant for the Planet* voort, een organisatie die in het begin ondersteund werd door kinderen uit Duitsland en nu door kinderen uit bijna 100 landen. In 2008 werd Felix gekozen tot lid van het kinderbestuur van het milieuprogramma van de Verenigde Naties.

In 2012 won de 18-jarige Nederlandse middelbare scho-

lier Boyan Slat een prijs van de Technische Universiteit Delft met een bijzonder schoolproject. Hij had een plan ontwikkeld voor een installatie, waarmee drijvend plastic afval uit het water kan worden gevist. In 2013 leverde een *crowdfunding* campagne 2,2 miljoen dollar op, met 38.000 donateurs uit 160 landen om dit project te financieren.

En dan de *KidRights Foundation*, opgericht en gevestigd in 2003 in Amsterdam, startte op 20 September 2019 het digitale platform *State of Youth* voor jonge activisten tussen 13 en 24 jaar om aan hun idealisme een stem te geven bij de aanpak van mondiale problemen. Zie ook Greta Thunberg met haar netwerk *Fridays for Future*.

Problemen oplossen met een nieuw bewustzijn

Onze welvaart is gebaseerd op onbetaalde rekeningen. Het is een welvaart die gestolen is van de Aarde, van uitgebuite mensen die voor een laag loon voor ons werken en van de latere generaties die onze overheidsschulden moeten afbetalen. De welvaart van de rijken is mede gebaseerd op niet-betaalde belastingen.

De oorsprong van de genoemde problemen ligt in de westerse wereldorde die vijf eeuwen geleden in Europa is ontstaan en sinds de tweede wereldoorlog zijn centrum heeft in de Verenigde Staten. Europeanen hebben een eigen verantwoordelijkheid voor de vroege geschiedenis van deze wereldorde die met geweld en minachting voor de menselijke waardigheid is opgebouwd zoals vestiging van handelsmonopolies, de slavenhandel en de koloniale oorlogen laten zien. Dit paste vroeger in een algemeen aanvaard patroon, maar nu hebben we andere maatstaven. De Amerikanen verdedigen de belangen van hun economische imperium echter nog steeds op een geweldadige manier in het Midden-Oosten.

De huidige wereldorde wordt in stand gehouden door de politieke en economische elites van onze tijd. Onder hen neemt het besef toe dat de problemen die deze wereldorde veroorzaakt tot hun ondergang kunnen leiden. Zij hopen dat er technologische oplossingen worden gevonden zodat we het systeem en onze manier van leven niet hoeven te veranderen!

Problemen moeten in hun samenhang worden gezien en worden opgelost vanuit een holistische visie die is gericht op inzicht in samenhangen. Dit is een andere vorm van intelligentie die in onze cultuur nog te weinig ontwikkeld is. Bewuste, intelligente en creatieve individuen zijn nodig om de ogen van anderen te openen en maatschappelijke bewegingen op gang te brengen die tot verandering leiden. Daarmee kan de wereldorde een menselijk gezicht krijgen.

De veranderingen die nu aan de orde zijn, moeten niet alleen komen van de culturele, politieke en economische leiders maar ook van onderop plaats vinden door de bewuste keuzes van individuele mensen, hun enthousiasme, toewijding aan idealen en liefde voor wat zij beogen en doen en door de positieve werking die daarvan uitgaat op anderen in de wereld. Hun motivatie ligt in hun morele en spirituele bewustzijn. Dit nieuwe bewustzijn is overal aan het ontstaan, maar is nog niet sterk genoeg om de maatschappij te veranderen.

Het heersende bewustzijn komt voort uit het wereldbeeld

van de Verlichting (17e en 18e eeuw), het materialisme en uit de op macht en geld gebaseerde westerse wereldorde (19e eeuw).

Het nieuwe bewustzijn is in de afgelopen eeuw ontstaan en wil de eenzijdigheden van het oudere bewustzijn overwinnen.

(Er zal hierna gepoogd worden uit de vier delen de meest actuele, relevante passages te vermelden)

Deel 1. De Europese wereldorde: de wetenschap in dienst van de machthebbers.

Door de jaren heen werd nieuwe kennis steeds weer in de economie toegepast, zo ook in de militaire industrie. Er was geen kader waarin dit aan morele overwegingen werd getoetst. Nog steeds geldt dat een uitvinding van nieuwe technieken een middel wordt om geld te verdienen of politieke doelstellingen te realiseren. De techniek heeft haar eigen logica die zich niet laat temmen door een discussie over waarden van menselijkheid en moraliteit. Zo hebben chemici de gifgassen ontwikkeld die op grote schaal werden ingezet in de eerste Wereldoorlog. Eerst was het chloorgas, later fosgeengas, mosterdgas en nog later uitgebreid met zenuwgassen. Wetenschappelijk onderzoek voor militaire doeleinden is in de loop van de 20ste eeuw steeds belangrijker geworden. Er wordt nu gewerkt aan *killer-robots*, autonome wapensystemen, zoals drones, die zelfstandig militaire operaties kunnen uitvoeren. Technologie wordt daarmee een middel voor de beheersing van mensen, afschrikking van de vijand en de perfectionering van de oorlogvoering.

De westerse mensheid is door haar politieke en economische leiders op de weg naar het lagere bewustzijn gezet. Daarmee werd de traditie van oorlogvoering en concurrentie, roof en uitbuiting voortgezet. Vanuit ons gezonde verstand kunnen we de waanzin van de eerste helft van de 20ste eeuw wellicht beter begrijpen:

- politici die zinloze oorlogen voeren en van gewone mensen oorlogsmisdadigers maken.
- economische belangengroepen die hun eigen en nationale belangen boven alles stellen.
- wetenschappers die gifgassen, oorlogswapens (waaronder) atoombommen ontwikkelen.

Zoals mensen individueel kunnen worden gemanipuleerd, zo hebben politici hele samenlevingen in hun greep gekregen.

In dit eerste deel is beschreven hoe de economie zich heeft losgemaakt van haar vroegere inbedding in politieke en morele structuren en hoe het individu, dat eerst deel uitmaakte van gemeenschappen zich daaruit heeft bevrijd, maar daarbij tevens een manipuleerbare consument en burger is geworden.

Deel 2. Amerikaanse wereldorde: politiek als public relations.

De huidige Amerikaanse elites lijken geen visie meer te hebben over hoe hun land de wereld wil leiden. De troon van de wereld is onbezet, betogen Ivo Daalder en James Lindsay in hun boek *De lege troon*, 2019. De Amerikaanse claim op hegemonie over de wereld is niet meer vol te houden, het is een imperium in verval. Er zijn nu meer-

dere machtcentra: China, India en ook het Rusland van Putin dat sterk is verzwakt, maar nog steeds een kernmacht is.

Toen 13 Britse kolonies in Noord-Amerika zich in 1776 onafhankelijk verklaarden, ondertekenden 56 gedelegeerden de Onafhankelijkheidsverklaring. Zij waren afkomstig uit de hogere klassen van de samenleving. In de meeste staten hadden alleen blanke mannen met eigendom stemrecht (6% van de bevolking). Het was de visie van de *Founding Fathers* (stichters) van de Verenigde Staten. Eén van hen, John Jay, zei tijdens de Grondwetconventie in 1787 "Zij die het land bezitten behoren het te besturen." Zij vreesden dat de meerderheid van mensen zonder eigendom de rijkdom van de minderheid zou herverdelen. James Madison, een andere *Founding Father*, stelde op 26 Juni 1787 voor om een senaat in te richten om de 'minderheid van de rijken te beschermen tegen de arme meerderheid'.

Vanaf 1856 hadden de meeste blanke mannen stemrecht. In 1865 werd de slavernij afgeschaft en tussen 1869 en 1920 kregen vrouwen stemrecht.

Bij deze vorm van indirecte democratie die 'representatieve democratie' wordt genoemd worden afgevaardigden gekozen die gedurende een aantal jaren namens de kiesgerechtigden de wetgevende macht uitoefenen. Deze vorm van democratie is na 1789 in veel landen ingevoerd. Een democratische staatsorganisatie heeft een goed afgebakende scheiding tussen de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht.

Aan het begin van de 20ste eeuw werd de elite van de Amerikaanse samenleving niet meer gevormd door grondbezitters, maar door corrupte ondernemers en bankiers. Hun belangen werden behartigd door corrupte politici.

Op 6 augustus 1912 sprak presidentkandidaat Theodore Roosevelt (die de verkiezingen verloor van Woodrow Wilson) de volgende woorden:

"Achter de schijnbare overheid zit een onzichtbare overheid die geen trouw verschuldigd is aan en geen verantwoordelijkheid jegens de mensen erkent. Het is de eerste taak van het huidige staatsbeleid om deze onzichtbare regering te vernietigen, de onheilige alliantie tussen het corrupte zakenleven en de corrupte politiek 'vuil' te maken."

De verdedigers van de wereldorde

Het was in 1945 de bedoeling dat de Verenigde Naties het orgaan zouden worden voor het oplossen van internationale politieke problemen. Door het uitbreken van de koude oorlog is dat niet gebeurd. De politieke leiders van de Verenigde Staten hebben zich daarna opgeworpen als de verdedigers van dit systeem. Met beroep op de ideologie van 'vrijheid en democratie' hebben zij dit systeem met militaire middelen verdedigd. Sinds 2002 is er in Den Haag een Internationaal Strafhof, maar de Verenigde Staten accepteren geen strafzaken inzake aanklachten tegen Amerikaanse onderdanen. Het stelt zich daarmee boven het internationaal recht.

De wereld heeft mensen uit het culturele leven nodig die de wereldorde van een missie voorzien en deze missie bewaken.

Deel 3. De onvoltooide missie van Europa: technocraten aan de macht. Grenzen aan de eenwording.

Vanuit Frankrijk en Groot-Brittannië kwam belangrijke steun voor het idee van de Europese eenheid. Een platform voor dit idee was de Volkenbond waarvan Monnet van 1919 tot 1923 plaatsvervangend secretaris-generaal was. Van daaruit ontstond het idee - door de Franse premier en erepresident van de Pan-Europa Unie Aristide Briand - om een federatie van Europese landen op te richten, gebaseerd op solidariteit en het nastreven van welvaart en samenwerking. In 1931 verscheen een boek van een belangrijke Franse politicus Herriot: *De Verenigde Staten van Europa*. In Engeland werd al sinds 1914 gesproken binnen de *Round Table* over de noodzaak van een Europese federatie, maar dan binnen het kader van een wereldgemenebest onder Angelsaksische leiding.

De Britse politicus Churchill reageerde positief op het voorstel van Briand.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog groeide het besef dat de Europese landen moesten samenwerken. In 1941 schreef de Italiaanse politicus Altiero Spinelli het manifest *Naar een vrij en verenigd Europa*. Hij was mede beïnvloed door de ideeën van de Britse *Federal Union*, die was opgericht in 1938.

Spinelli's manifest leidde tot de oprichting van een Europese federalistische beweging in 1943. De uitwerking van zijn visie op een Europese federale unie, waarin ook het Duitse volk kon worden opgenomen zonder een gevaar voor de rest van Europa te worden, is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van de Europese Unie.

(Er staat in dit deel voor de geïnteresseerde lezer nog meer geschiedkundige informatie betreffende de worsteling en poging om tot een Europese federale samenwerking te komen. Ook in het boek van Leo Klinkers, *Verbondenheid, Veiligheid en Voorspoed*, kunnen we de nodige feitenkennis hierover terugvinden. Verder nog het volgende uitgelicht uit dit 3e deel:)

Grenzen aan de overdracht van soevereiniteit

De Europese Unie heeft in de loop van de jaren veel zeggenschap gekregen die eerder bij de nationale staten lag. Binnen een staat kan de bevolking langs democratische weg nog enige invloed op het regeringsbeleid uitoefenen. Bij de overdracht van soevereiniteit aan de organen van de Europese Unie is de invloed van de burgers minimaal geworden. Zij kiezen het Europees parlement, dat vrijwel geen wetgevende bevoegdheid heeft.

De Europese Unie is nooit een democratische gemeenschap geweest. De Unie wordt geregeerd door een commissie waarvan de leden geen verantwoording aan een gekozen volkvertegenwoordiging afleggen. Slechts eenmaal moest de commissie zich verantwoorden vanwege een corruptieschandaal, dat in 1998 naar buiten werd gebracht door de Nederlandse accountant Paul van Buitenen. Drie maanden later trad de hele commissie smadelijk af.

Monnet heeft een technocratisch systeem opgebouwd waarin burgers geen inbreng hebben. Dit heeft een historische achtergrond. De grondleggers van de Europese eenheid waren geen democraten.

De Europese Unie is een centralistisch en technocratisch geregeerde superstaat in wording. Dit politieke model functioneert niet meer in een tijd waarin nationale staten onder druk staan van regio's die naar autonomie streven. Decentralisatie is nu aan de orde en ruimte voor inspraak en echte zeggenschap voor burgers die niet meer door regenten en door agenten van de multinationals willen worden geregeerd.

Niet alleen landen maar ook burgers willen hun soevereiniteit uitoefenen.

Een revolutie van onderop van mondige burgers is nodig!

(Over het onderwerp multiculturele samenlevingen:)

Dit alles vraagt om een nieuwe visie op de nationale identiteit in relatie tot de Europese identiteit en op de integratie van de migranten van buiten Europa. Een samenleving heeft sociale cohesie nodig die binnen een rechtsgemeenschap ontstaat op basis van gedeelde waarden, onderling vertrouwen en solidariteit.

De nieuwe voorzitter van de Europese Commissie, de Duitse politica Ursula Von der Leyen heeft op haar agenda van politieke beleidslijnen voor de nieuwe commissie (2019 – 2024) zes kernpunten geplaatst:

- Een Europese *green deal*
- Een economie die werkt voor mensen
- Een Europa dat klaar is voor het digitale tijdperk
- Onze Europese levenswijze beschermen
- Een sterker Europa in de wereld
- Een nieuwe impuls voor de Europese democratie

Dit is niet genoeg om aan de Europese Unie een 'ziel' en een missie te geven die de volken van Europa met elkaar verbindt. Er ontstaat zo geen Europese rechtsgemeenschap. De burgers van Europa hoeven niet af te wachten wat de politici gaan doen. Zij kunnen zelf actief worden in Europese burgerbewegingen. Er is geen populistische revolutie nodig maar een democratische revolutie die wordt geïnspireerd door nieuwe waarden. De voorloper daarvan zijn de burgerbewegingen.

De unie is een eenzijdig economisch en West-Europees project waarin de inbreng uit de andere cultuurgebieden van Europa ontbreekt.

Een ander facet is het verdwijnen van het morele bewustzijn in de uitoefening van de wetenschap. De wetenschap bepaalt de rationaliteit van de middelen om bepaalde doelen te bereiken maar kan geen uitspraken doen over de redelijkheid van de doelen zelf.

De moraliteit is ook verdwenen uit de moderne instituties. Organisaties, bedrijven en hele samenlevingen kunnen ontsporen en misdaden tegen mensen en tegen de mensheid plegen. Zij hebben geen geweten. Regels moeten daarom in gedragscodes en wetten worden vastgelegd om amoreel gedrag van organisaties te voorkomen. Een economie waarin de vrije markt heerst is oorlog: het veroveren van markten en marktaandeel, het uitschakelen/overnemen van concurrenten, het produceren tegen de laagste lonen, het zo min mogelijk belasting betalen en het manipuleren van behoeften.

De wereld heeft behoefte aan cultuurdragers, politici en

business leaders met een morele visie. Het menselijk intellect is niet in staat uitspraken over de waarheid of over de zin van het leven te doen, de geldigheid van morele waarden vast te stellen of de grote problemen van de moderne wereld op te lossen.

Om de diepere samenhangen te begrijpen en grote problemen op te lossen is een andere vorm van intelligentie nodig: een spirituele intelligentie, ook wel 'holistisch' denken genoemd.

(We kunnen hier ook spreken over een denken met het hart, bekend bij vele oudere culturen)

Deel 4. De waardigheid van de mens

De verbinding van menselijke waardigheid met de mensenrechten kwam pas aan het eind van de 18e eeuw tot stand. In de *Federalist Papers* over de Amerikaanse constitutie werd gesproken over de waardigheid die aan alle mensen toekomt vanwege hun gelijkheid en hun natuurlijke rechten. De Duitse filosoof Gottfried Herder schreef in zijn verbond: "De hele geschiedenis van de volkeren wordt een competitieve school voor het bereiken van de mooiste krans van humaniteit en menselijke waardigheid."

De waardigheid van de mens bestaat voor de Duitse filosoof Kant uit de eerbied voor de ander, de erkenning van zijn recht op bestaan en de erkenning van de principiële gelijkwaardigheid van alle mensen: een mens mag een ander nooit als middel voor de eigen doeleinden gebruiken.

Deze visie op de waardigheid van de mens heeft een plaats gekregen in de grondwetten van veel landen. In de *Verklaring van de Rechten van de Mens* (1948) van de Verenigde Naties luidt artikel 1: "Alle mensen zijn vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren."

De Duitse grondwet van 1949 opent met het eerste artikel: "De menselijke waardigheid is onaantastbaar."

De uitoefening van macht moet aan het recht worden gebonden. De waarde 'broederschap' of 'solidariteit' is in de moderne Europese cultuur nog weinig ontwikkeld. Wanneer we echter beseffen dat we alleen maar een persoon kunnen zijn in relatie met anderen en dat we ons alleen hebben kunnen ontwikkelen dankzij anderen, kunnen we meer bewustzijn ontwikkelen voor onze plaats in een sociale gemeenschap die ons beschermt en tot personen laat uitgroeien.

De broederschap tussen mensen is een probleem in een tijd waarin het individualisme met name in de Angelsaksische wereld steeds extremer is geworden. Het egoïsme wordt nog versterkt door het heersende neoliberalisme dat predikt dat iedereen voor zichzelf moet zorgen.

Duurzame economische ontwikkelingen

Een nieuwe verbinding van de ecologische en sociale doelstellingen werd in 2012 door de Engelse econome Kate Raworth in haar boek *De Donuteconomie* tot stand gebracht. In haar model van duurzame economische ontwikkeling plaatste zij binnen de cirkel van de grenzen van de planeet een in 12 partjes gesneden donut die de sociale basis zichtbaar maakt voor voedsel, gezondheid,

educatie, werk en inkomen, vrede en rechtvaardigheid, inbreng in de politiek, sociale gelijkheid, geslachtsgelijkheid, huisvesting, netwerken, energie en water. Deze koppeling van milieu en sociale doelstellingen maakt in een eenvoudig schema zichtbaar hoe het met de realisering daarvan staat, in afzonderlijke landen, continenten of de wereld.

Conclusie: Een andere wereld is nodig. Wat kunnen we doen?

(Onderwerpen hierover zijn te lezen vanaf bladzijde 305 in dit boek)

- Ontwikkelingen vanaf 1945
- Ontwikkelingen vanaf het einde van de middeleeuwen
- De stroom uit de toekomst
- Het tegenproject uit het Westen
- Een diagnose
- Een scenario van genezing
- Een gezonde samenleving opbouwen
- Het ontwaken uit onze bewustzijnsgevangenis
- Grote en kleine stappen zetten

(Vanuit deze laatste oproep laat ik de slotregels lezen uit dit fascinerende 'eigentijdse' boek waaruit veel te leren valt, waar we door de inhoud wakker worden geschud en wellicht worden aangespoord om deze uitdaging serieus te nemen om het uitdagende Pad met velen te gaan)

Als burger kunnen we een stem hebben in de politiek door eigen keuzen te maken en ons bij groepen aan te sluiten die aan verandering werken. In de cultuur kunnen we gebruik maken van alle mogelijkheden om ons als mens te ontwikkelen en onze geest te ontplooiën. We kunnen leren bewust met de techniek om te gaan zonder dat die ons gedrag gaat beheersen. Door ons hart te laten spreken – in plaats van onze gewoonten of ideeën – en ons betrokken te voelen bij de toekomst van de familie van de mensheid, ontwikkelen we een nieuwe vorm van intelligentie van het hart. Dit is de intelligentie van de toekomst die mensen met elkaar verbindt.

*Het boek bevat 316 pagina's en kost € 20, -
Uitgever: Nearchus CV, ISBN: 9789492326409*

Voor u gelezen,
Johanna Steijlen, lid WFBN

Piet Visscher, 21 mei 1925 - 26 oktober 2019

In memoriam

De Aarde behoort niet aan de mens

'Dit weten wij:

de Aarde behoort niet aan de mens.

De mens behoort aan de Aarde.

Dit weten wij:

Alles hangt samen als het bloed dat een familie verbindt.

Alles hangt met alles samen.'

Uit 'Hoe kun je de lucht bezitten?' Toespraak van Seattle, Indiaans opperhoofd, 1854

Eind oktober ontving ik het verdrietige bericht dat ons lid Piet Visscher is overleden. Piet is gelukkig niet echt ziek geweest; hij is rustig en kalm gestorven. Hij was 94 jaar oud. Het gebeurde allemaal nogal snel.

Zoals jullie weten schreef Piet regelmatig in ons blad *Eén Wereld*. Hij deelde zijn kritische beschouwingen over onze westerse cultuur. De e-mailuitwisseling met Piet was steeds prettig en een groot genoegen.

Piet Visscher en ik hadden de afgelopen twee jaar een zeer fijn contact opgebouwd. Wij mailden regelmatig met elkaar. Piet had daardoor een speciaal plekje bij mij gekregen. Hij was een zeer bijzonder mens die waardevolle, inspirerende inzichten had. Hij refereerde wel naar een "stille revolutie", en dat herkende ik.

Ik heb Piet maar eenmaal in levende lijve ontmoet, dat was op ons 70-jarig jubileum in Nieuwspoor.

Via Ben Cornelissen kwam Piet bij de WFBN. In de loop van de tijd hield hij zich bezig met de vredeswerkgroep en wereldwinkel in Berkel en Rodenrijs. Hij werkte enkele jaren als vrijwilliger voor de toenmalige Evert Vermeer Stichting (internationale solidariteit) met jaarlijkse goed bezochte dagen met sprekers uit de derde wereld. In een klein groepje bereidde hij (met o.a. een collega van Theo van Boven) een uitgave voor over mensenrechten: *Voor armen weggelegd*.

In Ede was hij een aantal jaren vrijwilliger bij vluchtelingenwerk en jarenlang actief in een groepje om elk jaar op een markt in Ede diverse culturen en stichtingen 'aan de man te brengen' met standjes en optredens: 'Ede mondiaal'. Dit werd helaas na negen jaar beëindigd. Hij was lid van Vrijzinnigen Bennekom.

In een van onze emailuitwisselingen schreef hij: "Voel me de laatste tijd 'geroepen' (ehe) om mij alsnog in de discussie te mengen over de toekomst en menselijke mogelijkheden...". En ook: "Groei kan niet eeuwig doorgaan; duurzaamheid zal de transitie leiden."

Hij bleef hoopvol voor de toekomst, en tegelijkertijd hield hij "het businessmodel van het rijke westen".

En dat deed Piet goed. Hij schreef op verhelderende wijze rake dingen over hoe de wereld beter en mooier ingericht zou kunnen worden. "Het bewustzijn moet planeet-breed worden".

Vanaf de herfsteditie 2017 had Piet een eigen pagina in *Eén Wereld* "Gedachten van Piet Visscher". Ik dacht er

juist over zijn pagina om te dopen naar "De Pagina van Piet". Ik denk dat hij dat wel gewaardeerd zou hebben, maar zover is het niet gekomen.

Nieuwe inzichten in de transitietijd

Piet bleef tot op het einde meedenken. Vier dagen voor zijn overlijden ontving ik nog een bericht van hem waarin hij zijn reactie aan dagblad *Trouw* op een artikel aan mij doorstuurde. Het betrof een opiniestuk waarin Lammer van Raan, Tweede Kamerlid namens de Partij voor de Dieren betoogde dat het huidige niveau van welvaart onhoudbaar is. Piet schreef: "Onderwerp: Onze welvaart, *Trouw* 21-10, van Raan. Hulde, een kamerlid die de koe bij de horens vat! Het neoliberale beleid (al sinds Lubbers) heeft het zover dat op alle fronten het beleid vastloopt en in ons land dus het hardst: economie, financiële problemen, klimaat, dwangmatige groei die de huidige koers blijft aandrijven. *Greed is good?* Verantwoorde welvaart is beter! Wil duurzaamheid een kans krijgen dan moeten besluiten op de gewenste toekomstige samenleving worden gericht en alle inspanningen op een geleide overgang."

Hij voegde eraan toe in zijn bericht aan mij dat *Trouw* niet van felle reacties houdt en liever dicht bij de huidige opvattingen blijft. Zijn brief werd dus niet geplaatst.

Piet had een heldere mening over vele onderwerpen. Ook over de negatieve rente. Zo schreef hij op 10 september 2019 ook een lezersbrief aan *Trouw* naar aanleiding van een artikel waar negatieve rente op een 'neutrale' manier werd behandeld. Ook die brief werd niet door de redactie van *Trouw* geplaatst in de 'lezersrubriek'. Piet schreef het volgende: "Dat de ECB probeert de economie te stimuleren door geld inpompen en nu ook nog door renteverlaging (groei moet!) druist toch heel duidelijk in tegen de noodzaak om klimaatcatastrofe te voorkomen.... Die wordt versneld opgeroepen. Wat heeft het voor zin als we nu al overspoeld worden door reclame en overal zogenaamde aanbiedingen en 'twee voor een prijs' lezen. De productie moet ten koste van alles doorgaan. Dat ook onnutte diensten meetellen voor groei (BBP) maakt het allemaal een beetje tragisch."

Ook signaleerde hij:

'Menskunde bedrijven met statistieken en algoritmen, uitmondend in kunstmatige intelligentie die de mens zou gaan overvleugelen lijkt m.i. meer op een geloof dan menige kerkganger voor zijn rekening wenst te nemen. Geloof in een mensvreemde cijferwereld.... De rijkdom van de menselijke geest weggecijferd!' Piet Visscher, Bennekom.

WFBN-discussie

Vanaf zijn iPad deed Piet actief mee met de WFBN-discussie. Zo reageerde hij vorig jaar op de inbreng van Leo Klinkers op onze ALV.

Hij schreef: "Mijn voorzichtig commentaar op de heldere inbreng van Leo Klinkers. Ik heb er vertrouwen in dat zijn streven en doelstelling zin hebben. Hoop dat het langs die weg te bereiken is. Het zou ideaal zijn als de zo aangeboorde energie zou samenvloeien met de beweging van onderop die alom gaande is om eigen vormen te vinden voor o.a. duurzaamheid en samenleving, zoals coöperaties, *crowdfunding*, straat- wijk- streekgebonden burgerinitiatieven. Het zou goed zijn om steden en regio's eigen zaken te laten regelen etc.

De zeven vragen moeten m.i. ook gaan over de voorziening in eerste levensbehoeften en hoe dat te organiseren, over de bereidheid om meer rekening te houden met de achterblijvenden, zodat van het begin af aan de grote kloof tussen elite en allerarmsten ter sprake wordt gebracht."

Ik ben het met Piet eens dat de subsidiariteit niet stopt op het nationale niveau bij de soevereine staten maar dat die door moet werken naar het meest lokale niveau. Ook kan ik mij vinden in zijn aanvulling op de zeven vragen.

Twaalf dagen voor zijn overlijden reageerde Piet nog op een artikel dat Ton Macel had geplaatst in de WFBN-discussiegroep. Het betrof een visie op federalisme van de Japanse wereldfederalist Suzuki, getiteld *Why World Federation?*.

Piet schreef: "Ton, zinnig om te lezen uit een studie van iemand uit een andere dan westerse cultuur. Hij ziet terecht de arrogantie van het westen (oorlogen in het Midden-Oosten) en noodzaak, mogelijkheden van het federalisme. Zijn vertrouwen op *common sense* en groei van *spirit* deel ik volkomen. Die duizend jaar mag voor mij wat korter.... Groei van bewustzijn kan m.i. sneller! Piet Visscher."

Vernieuwende denkers

Piet had een ruim blikveld. Hij was vaak een van de eersten die mij wees op (boeken van) vernieuwende denkers zoals Thomas Piketty, Herman Tjeenk Willink, Kate Raworth, Christian Felber, Joris Luyendijk, Philipp Blom, Marjan Minnesma, Willem Middelkoop, David Graeber, Jan Rotmans en Rutger Bregman.

Op 6 september 2019 richtte Piet mijn aandacht op het nieuw verschenen boek van Rutger Bregman: "Hallo Marjolijn, Ik ben erg blij met Rutger Bregman, die in zijn net verschenen boek *De meeste mensen deugen* het pessimisme over de mens frontaal aanvalt en allerlei vooroordelen haarfijn ontkracht." Toen ik hem terug

mailde met de vraag of hij een boekbespreking voor Eén Wereld zou willen maken met als *deadline* 15 februari, antwoordde hij op 7 september: "OK, gelukkig heb ik dan nog even tijd....". Maar dat was dus niet het geval.

In de tussentijd vond de redactie Wiel Hacking bereid om zijn boekbespreking van het boek *De meeste mensen deugen* van Rutger Bregman met ons te delen. Zie hiervoor de pagina's 31 en 32 van dit blad.

Ik was erg op Piet gesteld. Wij hadden altijd heel fijn contact en ik waardeerde enorm zijn inzichten. Met veel plezier heb ik zijn bijdragen geplaatst in het blad Eén Wereld. Misschien vreemd, maar de kennisgeving van zijn overlijden raakte me diep.

Het is goed te weten dat Piet bewust en kalm is gestorven (zo vertelde mij zijn familie) en dat hij niet echt ziek is geweest.

Ik houd hem met gevoelens van vriendschap en kameradschap in mijn gedachten en ik mis zijn positieve inbreng en vooruitstrevende blik.

Marjolijn Snippe, redactie Eén Wereld

Citaat ingestuurd door Piet:

Feitse Boerwinkel in 'Einde of nieuw begin' (1974):

'...dat wij niet te doen hebben met een fatum waaraan niet te ontkomen valt, maar met een opdracht die de mens aan kan als hij hem aan wil, en daarbij bereid is tot de noodzakelijke veranderingen in het huidige sociaal-economische stelsel.'

Na Brexit nauwere Europese integratie

Wim van Eekelen is een voormalig Nederlands politicus en diplomaat. Hij was onder meer minister van Defensie en secretaris-generaal van de West-Europese Unie. Wim van Eekelen is onlangs toegetreden tot de Raad van Advies van de WFBN.

Mijn gebruikelijke Kerstbrief begon ik dit jaar met een ongemakkelijk gevoel van onzekerheid, en ik was niet de enige. Onzekerheid over onze toekomst en die van onze kinderen in een verbrokkelende wereld. Daar was ook wel reden toe. De globalisering heeft ons dichter bij elkaar gebracht, maar niet iedereen heeft ervan kunnen profiteren. Wij klagen over klimaatverandering, geloven er zo langzamerhand wel in, maar doen er nog weinig aan. Nederland trof het in 2019 wel erg slecht met de opeenstapeling van drie ontwikkelingen: CO2-emissies, stikstofoxides en vroeger onbekende verontreiniging van de bodem.

Wereldwijd vallen twee dingen bijzonder op. Het eerste is de verminderende afhankelijkheid van fossiele brandstof, waardoor de rol van het Midden-Oosten als toeleverancier vermindert, terwijl bovendien de VS zelfvoorzienend wordt door toepassing van *shale*-techniek. Daarnaast nemen de spanningen in het Midden-Oosten toe, met een rol van zowel Amerika als Rusland (en verassend nu ook Turkije). De godsdienst twist tussen Sunni en Shiah heeft voor Europeanen altijd iets onbegrijpelijks gehad, maar spitst zich nu toe op Iran en Saoedi-Arabië, elk gesteund door een grootmacht. Terwijl velen van ons zich – gezien de uitzichtloze situatie – liever wat minder met het Midden-Oosten zouden willen bemoeien, bepleit president Trump nu een grotere rol van de NAVO (na die eerst *obsolete* te hebben verklaard). Dat lijkt niet waarschijnlijk. NAVO-operaties in Irak en Afghanistan waren niet succesvol en de huidige rol van Turkije maakt gezamenlijk optreden nog onwaarschijnlijker. Bovendien heeft Trump met het uitschakelen van een belangrijke Iranese generaal zich volkenrechtelijk kwetsbaar gemaakt en tegenstellingen versterkt. Even leek het dat hierdoor Iran weer eensgezind was geworden na eerdere tekenen van versoepeling van het theocratische regime als gevolg van de door sancties verslechterende economische situatie. Maar dat liep anders en er kwamen rellen toen de regering

geloofwaardigheid verloor door aanvankelijk het neerschieten van een Oekraïens vliegtuig te ontkennen. De parallel met de MH 17 in Oekraïne werd algemeen gezien, maar erkenning van Russische betrokkenheid door Moskou ligt nog moeilijker omdat men daarmee ook zou toegeven dat zich een Boek-raket op Oekraïens grondgebied bevond.

Daarnaast mist Nederland het Amerikaanse leiderschap dat het Westen zeventig jaar op koers hield. Soms met verschillen, maar toch met een beleid van 'verlicht eigenbelang' dat rekening hield met de belangen van anderen. *America First* was een onnodige leuze, want voor velen van ons waren de VS al *First*. Maar met een onberekenbare en vaak leugenachtige president Trump dreigt het land zich te isoleren en daarmee te verzwakken. Trump ziet zich als de grote *deal maker*, maar vergeet dat die moeten passen in een internationaal kader. Zijn schrapping van akkoorden over klimaat, met Iran over nucleaire wapens, en zijn weigering om in de Wereld Handels Organisatie rechters aan te wijzen voor geschillenbeslechting, tornen aan de voet van wereldwijde regelgeving. Er is nog steeds hoop dat Trump niet herkozen zal worden, zodat oude lijnen van trans-Atlantische solidariteit weer opgepakt kunnen worden. Maar als hij toch terugkomt zie ik de toekomst van de NAVO somber in.

Daarmee kom ik op het belang van Europese integratie en mijn hoop dat wij na de Brexit die lijn weer zullen oppakken. Europese samenwerking is een merkwaardig proces. Even leek het politiek te beginnen, maar de West Europese Unie werd snel overvleugeld door de NAVO, en toen werd het economisch. Uiteindelijk veel ruimer dan louter een interne markt. Vandaag zien wij op honderden onderwerpen gezamenlijke regelgeving. Zelf hoop ik dat nu de Britten weggaan ook op militair gebied meer mogelijk wordt. Geen Europees Leger – daar worden velen schichtig van met angst voor soevereiniteitsverlies (die in de NAVO nauwelijks werd gevoeld) – maar wel Europese multilaterale *capabilities*, die snel kunnen worden ingezet. Onze integratie met de Belgische marine en de inbreng van een landmacht brigade in een Duitse divisie zijn goede voorbeelden. Daarnaast moeten we ons richten op een veranderend strijdtoneel; *hybrid warfare* komt in de plaats van een tankslag op de Lüneburger Heide: met precisiewapens en drones, cyber sabotage, nep-nieuws en infiltratie. We moeten meer doen aan defensie, maar die beruchte 2% halen we niet (en Duitsland ook niet) maar dat hoeft ook niet als we ons in Europees verband beter organiseren en minder overlappen. De EU-landen hebben gezamenlijk een veel hogere defensiebegroting dan de Russische (die zelfs besnoeid is wegens de slechte economische situatie) maar de effectiviteit is gering. Zelf zou ik het liefst zien dat wij in de EU een aantal mandaten voor gevallen van snel optreden afspreken, die door onze parlementen worden goedgekeurd, en waarover regelmatig verantwoording wordt afgelegd. Aange-

zien niet alle lidstaten terstond zullen meedoen, zou het oorspronkelijke 'voorhoede-model' van *Permanent Structured Cooperation* (PESCO) kunnen worden gevolgd met A en B (toeschouwer-) leden. Helaas is daarna PESCO verwaterd door deelname toe te staan met slechts één concreet samenwerkingsproject. Op zichzelf wel nuttig, maar niet voldoende gestructureerd.

Tot slot een woord voor federalisten: de Europese Unie is een uniek model dat traditionele begrippen overschrijdt: een Commissie met eigen bevoegdheden waaronder het als enige mogen doen van voorstellen aan de Raad van ministers (in verschillende samenstellingen, waaronder hopelijk ook een raad van defensie-ministers), en een rechtstreeks gekozen Parlement. Daarnaast een Gerichtshof en een Centrale Bank met een gemeenschappelijke munt waar nog niet alle landen aan meedoen. Voor mijn generatie is het 'nooit meer oorlog' (tussen Duitsland en Frankrijk) een topprestatie. Vandaag gebeurt er niets zonder nauw Duits-Frans overleg en brengt Macron een fris geluid dat ook meer Nederlandse steun verdient. Reden om te pleiten voor aansluiting bij dat overleg. Er is nog zoveel dat verdere uitwerking behoeft, waarbij Nederland een door beide zijden gewaardeerde partner kan zijn. Economisch horen wij bij de besten met onze export, dankzij de open interne markt met duidelijke regels en de transactiekosten besparende Euro. Politiek zijn wij nog te aarzelend om het integratieproces voort te zetten. Laten wij die kans niet missen.

Wim en Hanneke van Eekelen.

Wim van Eekelen ontving in 2018 van de ambassadeur van Roemenië namens de president van Roemenië de nationale orde *Star of Romania*/"*Steaua României* in de rang van *Commandeur*.

Opwarmertje

Frans H. Micklinghoff

Dat de Aarde ietsje opwarmt mag als een algemeen bekend feit worden verondersteld. Alhoewel ...? Volgens Thierry Hiddema belanden we binnenkort in een nieuwe ijstijd. Dit heerschap overtuigen van het tegendeel lijkt me geen nuttige tijdsbesteding. Wanneer we horen dat volgens klimaatdeskundigen de grote bosbranden in Australië vaker zullen voorkomen dankzij de opwarming moet dat ons toch aan het denken zetten. Dat de eikenprocessierups en de tijgermug naar het noorden oprukken lijkt me bepaald geen geruststellende gedachte. Dat het eerste kievietsei nog nooit zo vroeg gevonden is, is natuurlijk leuk voor de vinder, maar hoogst verontrustend.

Er moet zeker een heleboel snel veranderen willen we nog een tijdje van een leefbare planeet kunnen genieten. Iedereen kan daar zo zijn/haar steentje aan bijdragen. De een doet dat door geen dode dieren te eten, de ander door een dagje plastic op het strand of langs de berm van de weg op te ruimen. Sommigen vinden de inspiratie hiervoor in de Bijbel, anderen in onheilspellende statistieken en nog weer anderen in de onschuld-uitstralende ogen van een kind. Weer anderen hebben het ideaal voor ogen dat we allemaal samen één grote wereldfamilie moeten zijn die schouder-aan-schouder dient te staan om te werken aan één wereld waar het goed toeven is. Waar zwaarden tot ploegscharen worden omgesmeed. Waar het land met respect voor de natuur wordt bewerkt voor de behoeften en niet wordt uitgeput en leeggeroofd.

Dat is onze dagelijkse opgave: werken aan een betere wereld. Om dan van onze traditionele zwarte piet een roetveegpiet te maken, de moorkoppen om te dopen in slagroombollen en de zigeunersaus voortaan 'rondreizende individuen saus' te gaan noemen is - gezien de werkelijke problemen die we moeten aanpakken - een typisch gevalletje van struisvogelpolitiek. Of van een soort hysterische bewustzijnsvernauwing. Laten we het hebben over onze echte problemen en die voortvarend aanpakken; de waanzinnige *overkill* aan atoomwapens, de mensenrechtenschendingen alom, vervuiling en vergiftiging van de Aarde, massaslachtingen, mensenhandel, slavernij, het platbranden van het tropisch regenwoud, terrorisme en noem maar op wat er echt mis is in deze wereld. Dat aanpakken, daar gaat het om.

Daarbij vergeleken is de kleur van zwarte piet en het omnoemen van de moorkop een absoluut non-probleem, een afleidingstruc. Trap er niet in! We hebben toch verdorie wel belangrijkere zaken om ons druk over te maken!?

Federalisme en maçonnerie kunnen reddingsboei voor Europa zijn

Edward L. Figeo is journalist en onderzoeker. Tijdens de WFBN-najaarsbijeenkomst van 19 oktober 2019 verzorgde hij een presentatie over een Pan-Europa en een Federalistisch Europa van onderop opgebouwd. Onlangs is hij toegetreden tot de Raad van Advies van de WFBN.

Federalisten en vrijmetselaars hebben een belangrijk aspect in hun denken gemeen: beiden zijn vrijdenkers die *im Grunde genommen* hetzelfde voorstaan. De aanvliegroutes zijn verschillend: vrijmetselaars redeneren vanuit een religieuze context[1] en federalisten redeneren vanuit een staatkundig concept. Maar de eindbestemming is dezelfde. Zoals de vrijmetselaar uitgaat van het oude Griekse adagium dat het mooier maken van de wereld in de allereerste plaats bij jezelf begint en dat het werken aan jezelf in volle vrijheid vorm en inhoud moet kunnen krijgen, zo omarmt de federalist – onder meer – de vier vrijheden die de Amerikaanse president Franklin Delano Roosevelt in 1941 formuleerde en die in 1950 na de Tweede Wereldoorlog hun weerklink vonden in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, met als doel mensen de maximale kansen te bieden zich in vrijheid te ontwikkelen en te ontplooiën[2]. Dit werd het ultieme karakteristiek van wat de normen en waarden van de Europese samenwerking behelzen. En die staan onder druk, want *millennials* raken er in deze tijden van neoliberal kapitalisme niet meer van onder de indruk (Mak, 2020).

Dat federalisme en met name vrijmetselarij hier verbonden worden, is gebaseerd op een artikel in het maçonnieke tijdschrift *Thoth* van oktober 2019[3] waarin beschreven staat dat de Europese Unie slechts een deel van het Europese verhaal vertelt. Europa is veel groter dan de EU. Dat heet het Pan-Europa dat zich uitstrekt van de Oeral tot Ierland en van de Baltische staten tot aan de zuidkusten van Turkije. Wie deze gebieden doorkruist en om zich heen kijkt, met mensen praat, zal ontdekken dat de identiteit van Europa niet ophoudt aan de buitengrenzen van de EU (Delsol, 2010), en die zal ook gaandeweg begrijpen dat het benoemen van een Europese identiteit

niet de Europeanen zelf betreft (de regionale diversiteit is groot, schrijft Mak[4]), maar wel de Europese cultuur, architectuur, muziek (Voermans, 2019; Fukuyama, 2018).

Maar er is nog iets dat vermeld moet worden. Mensen zijn ondanks de secularisatie zoekende gebleven naar (nieuwe) zingeving, naar vrijheid, naar ontplooiing, naar erkenning. En ook naar stilte. Mysticisme leeft (Waal, 2017). Media berichten dagelijks over deze zoektochten; wetenschappers buigen zich over de nog steeds onbeantwoord gebleven vraag welke invloeden er nu precies van die nieuwe media uitgaan. De zogeheten *social media* zijn een uitlaatklep voor mensen die zich niet gehoord voelen, in allerlei opzichten. Vanuit deze optiek is het op zijn minst opmerkelijk te noemen dat stromingen als federalisme en maçonnerie numeriek een marginaal bestaan leiden, terwijl aangenomen mag worden dat een veel groter aantal mensen zich heel goed in federalisme en maçonnerie zouden kunnen vinden. Er zijn tal van parallellen.

Wat zijn dan die parallellen? Zowel voor federalisten als voor vrijmetselaars is de wereld een werkplaats waar met wijsheid, kracht en schoonheid[5] moet worden gewerkt om hun verre ideaal te verwezenlijken. Wijs is het handelen in de geest en niet naar de letter van wet- en regelgeving, zoals leraren, artsen en rechters dagelijks doen (Schwarz, 2010) en Europese politici en bestuurders meer zouden moeten (durven) doen. Dat wil zeggen, niet alleen de taal van het geld spreken, maar ook de taal van datgene waar mensen elke dag mee bezig zijn. Nu lopen populisten daarmee weg (Mak, 2020). Kracht ligt besloten in de rijkdom die er in Europa al is maar moet worden 'gezien' en pas dan adequaat kan worden benut (Holslag, 2014)[6]. Schoonheid ligt besloten in het vermogen vrij te reflecteren op wat er vandaag de dag is en de laatste jaren schuurt, schrijnt en pijn doet (Waal, 2017). De combinatie van deze drie 'toetsen' maakt het mogelijk de eeuwige aanwezigheid van tegenstellingen[7] te overbruggen, niet door te vervallen in slappe, kleurloze, nietszeggende grijstinten, maar door keuzes te maken en te laten zien waar Europa voor stáát. De eerste president van de EU, Van Rompuy (2012), pleitte er bij herhaling voor om bij het denken over vergroting van de EU, eerst te praten over 'ruimte' en dan pas over 'plaats', in de ruimste zin van het woord. 'Ruimte' is er genoeg, stelde hij. Waar het in zijn visie om gaat is het vinden van de juiste plaats waar de beoogde ontplooiing zich ontwikkelen kan. Zijn benadering is in de zware, (neoliberale) stormen van Brexit en van 'Griekenland' totaal teloorgegaan.

Met deze opstelling plaatste hij zich in de voetsporen van Europa's *founding fathers* Schuman en Monet die aartsrivalen Duitsland en Frankrijk maanden hun staalindustrieën auto's in plaats van tanks te laten maken (Houdt,

2005), waardoor langs de weg van 'vrij vervoer van goederen en diensten' ook de Europese normen en waarden vrij baan kregen. In het Europa van vandaag is weliswaar het accent geheel op de gemeenschappelijke markt komen te liggen en viert nationalisme hoogtij, maar lijkt euroscepticisme op zijn retour, getuige de resultaten van onderzoek, in 2018 uitgevoerd door Eurostat. Zorgen liggen vooral op het vlak van het immateriële, in 1999 en 2004 prachtig verwoord door de in 2019 overleden Hongaarse destijds dissidente schrijver Konrad, zorgen die worden aangewakkerd door de groeiende kloof tussen arm en rijk (Piketty, 2013).

Eén van de essenties van federalisme en vrijmetselarij is dat het processen van existentiële zingeving dichterbij de mensen brengt. Nu zijn dit mooie woorden, maar hoe zou dit te realiseren zijn in de harde praktijk van het leven van alle dag voor 'gewone mensen'?

In EU-lidstaten is al vele decennia een proces van decentralisatie aan de gang: het overhevelen van taken van het nationale niveau naar lokale en regionale overheden omdat - kortweg - die overheden dichterbij de burger staan (Figuee, 2017). 'Brussel' heeft daar wel oren naar maar - bijvoorbeeld - de Nederlandse rijksoverheid veel minder omdat een sterkere positie van subnationale overheden ertoe leidt dat die overheden voor het behartigen van hun belangen niet alleen meer hun eigen regering aanspreken, maar in toenemende mate 'Brussel' dat hen - binnen zekere grenzen - meer met open armen ontvangt dan hun eigen regering. De nationale gouvernementen zien hun positie ondermijnd, wat overigens per lidstaat verschillen kan[8]. Europese steden, met name havensteden, met meer dan 250.000 inwoners hebben zich verenigd en spelen in 'Brussel' een eigen, succesvolle rol in de harde competitie met *booming Asia* (Mahbubani, 2008).

Die subnationale overheden hebben hun nieuwe rol begrepen en ontwikkelden een eigen *Public Affairs* beleid waarmee zij zowel in 'Den Haag' als in 'Brussel' politieke besluitvorming beïnvloeden (De Lange, et al. 2019). Ze bewegen mee met de regionalisering (Catalonië, Schotland, Tirol) die zich sinds het Verdrag van Maastricht in 1992 aan het ontwikkelen is, zozeer zelfs dat 'Brussel' zo nu en dan aan de rem trekt om te voorkomen dat het in 1994 opgerichte Comité van de Regio's het Europees Parlement in de wielen rijdt of op een andere manier ongewenste politieke onrust genereert, zoals mag blijken uit de terughoudende opstelling van 'Brussel' toen Catalonië in het (voorlopig gesneefde) streven naar onafhankelijkheid in 2017 aankondigde zich als lid van de EU te willen aanmelden. Europese voormannen als Verhofstadt en Cohn-Bandit (2012) maken er geen geheim van om uit te leggen dat de toekomst van Europa alleen door federaal denken vorm en inhoud krijgen kan en daarmee haar voortbestaan verzegelt. Het Europa van de regio's, zoals de opkomst van de regio's in de wandelgangen van 'Brussel' wel genoemd wordt, zou met creativiteit van denken een opstap kunnen zijn naar federalisering van de EU, waar grenzen vervagen, ondanks tegendruk[9].

Klinkers betoogt in zijn eerder aangehaald artikel dat "*de belangrijkste waarden van een federale staat vrijheid en geluk [zijn]*". Dat is waar het om gaat. De vraag is welke weg bewandeld moet worden. Misschien ligt er een startpunt in het denken over het Pan-Europa. De identiteit van Europa is een verzameling van vele identiteiten: lokaal, regionaal en nationaal. De Europese ruimte is - naar Van Rompuy - groot genoeg om al die identiteiten een plaats te geven. Ook in het denken. Europa is - kijkend naar de roerige geschiedenis van dit werelddeel - 'van nature' een ruimte waar talloze bevolkingsgroepen zich hebben kunnen vestigen, wat al begon in de prehistorie (Delsol, 2010). Het Pan-Europa doorkruisend laat die natuurlijke verwantschap zien die - zoals gezegd - wortelt in de klassieke oudheid, de Renaissance en de Verlichting. Vroeg of laat zal het er ook van komen. In dat opzicht kunnen mensen als Harari (2011-2015-2018) en Fukuyama (2018) gelijk krijgen: de *social media* waarvan de invloed ontegenzeggelijk groot is maar waarvan de precieze effecten nog steeds blijven hangen in onderbuikgevoelens (De Lange, 2018), doen aloude grenzen zowel mentaal als geografisch vervagen, waardoor wat nu mensen scheidt, op de heel lange duur mensen wellicht niet verbindt maar wel onverbiddelijk samenbrengt. Dan kan een federale staatsvorm noodzakelijk worden die dit (wereldwijd) organiseert maar dan wel in organische zin. Want welke staatsrechtelijke organisatie het ook wordt, het is naar de in wetenschappelijke kringen hooggeerde Weick (1995) altijd mensenwerk en organisaties dienen te allen tijde hiernaar te worden opgebouwd. Wie dit veronachtzaamt, delft het onderspit. Op mensen komt het aan. En hier raken het federaal en maçonnieke denken elkaar.

BRONNEN

Delsol, Chantal & Matteï, François (2010). *L'identité de l'Europe*. Parijs: Presse Universitaire de France.

Figuee, Edward L. (2017). *Listen to us – regional and local Public Affairs in the Dutch and European political arena*. Dissertatie. Enschede: Universiteit Twente.

Fukuyama, Francis (2018). *Identiteit, waardigheid, resentment en identiteitspolitiek*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Kontakt.

Harari, Yuwan Noah (2011, Ned. vertaling). *Homo Sapiens – een kleine geschiedenis van de mensheid*. New York: Harper Collins.

Harari, Yuwan Noah (2015, Ned. vertaling). *Homo Deus – een kleine geschiedenis van de toekomst*. Londen: Harvill Secker.

Harari, Yuwan Noah (2018, Ned. vertaling). *21 lessen voor de 21ste eeuw*. New York: Penguin Random House.

Holslag, Jonathan (2014). *De kracht van het paradijs – hoe Europa kan overleven in de Aziatische eeuw*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Houdt, Koos van (2005). *Opstellen rond de Grondwet voor Europa*. Soesterberg: Aspekt BV.

Konrád, György (1999). *De oorlog in Joegoslavië en wat erna kan komen*. Amsterdam: Van Genneep.

Konrád, György (2004). *Zonsverduistering*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Konrád, György (2003-2019). *Humor is eigenlijk hetzelfde als intelligentie – interview met Mark Blaisse*. Argus 3/63.

Lange, R de et al. (2019). *Public Affairs in maatschappelijke perspectief*. Deventer: Wolters Kluwer.

Lange, R. de (2018). *De onvervulde belofte – sociale, economische en politieke analyse van de tijd waarin wij leven*. Turnhout: Gompel & Svacina.

Mahbubani, Kishore (2008). *The New Asian Hemisphere – the Irresistible Shift of Global Power to the East*. Singapore: Public Affairs; Amsterdam: Uitg. Nieuw Amsterdam.

Mak, G. (2020). *Grote verwachtingen in Europa 1999-2019*. Amsterdam/ Antwerpen: Atlas Contact.

Piketty, T (2013). *Le capital au XXIe siècle*. Seuil: Harvard University Press.

Rompuy, Herman van (2012). Voorwoord in *Sense of Place, European Landscape Photography*. Brussel: BoZar-Books & Uitgeverij Hannibal.

Schwartz, Berry & Sharpe, Kenneth (2010). *Practical Wisdom – the right way to do the right thing*. New York, USA – Riverhead Books.

Verhofstadt, Guy & Cohn-Bendit, Daniel (2012). *Voor Europa – een manifest*.

Voermans, E. (2019). *Eerste hulp bij klassieke muziek*. Enschede: AFdH Uitgevers.

Waal, Henk van der (2017). *Mystiek voor goddelozen*. Amsterdam: Querido.

Weick, Karl E. (1995). *Sensemaking of Organizations*. Sage Publications.

Winder, S. (2019). *Lotharingia – een persoonlijke geschiedenis van Europa's grote breuklijn van de Lage Landen tot aan het Juragebergte*. Amsterdam: Spectrum Uitgevers.

[1] Niet in de zin van 'godsdienstig' maar vanuit de betekenis die het woord religiositeit in het Latijn heeft: *religare* betekent opnieuw verbinden. Waar godsdiensten zich – kortweg – naar buiten manifesteren met heilige boeken, vermeende waarheden en dogma's en strijd daarbij niet uit de weg gaan, manifesteert religiositeit zich 'in stilte, in de ziel van de mens', die zoekt naar wat bindt en probeert te vermijden wat scheidt.

[2] Leo Klinkers in *Eén Wereld* (2019, 44/2, p. 7-11) over de standaarden van federalisme waarin vrijheid en geluk dominant zijn.

[3] Dit artikel was de aanleiding voor het bestuur van de WFBN de auteur te vragen op de WFBN-najaarsbijeenkomst te spreken. Deze voordracht is de basis van het artikel dat nu in *Eén Wereld* verschijnt.

[4] Gedoeld wordt op *Grote Verwachtingen* van journalist-historicus Geert Mak dat begin 2020 verscheen, als vervolg op zijn *In Europa – reizen door de 20ste eeuw*, uit 2004.

[5] Termen als 'werkplaats' en het drieluik 'wijsheid--kracht-schoonheid' zijn bij uitstek maçonnieke begrippen.

[6] Holslags boodschap zou ook kortweg kunnen worden vertaald met de zegswijze 'je bent rijker dan je denkt'. Voor hem is het een onverdraaglijke gedachte dat Europa haar eigen 'paradijselijke kracht' niet (meer) ziet, althans onvoldoende, zoals hij in zijn boek onderbouwt.

[7] Het overbruggen van tegenstellingen, zeggen vrijmetselaars, is meestal onmogelijk en dienen daarom een plek te krijgen. Vaak ligt er in een tegenstelling onverwachte schoonheid besloten. Rompuy (zie verderop) deed met zijn stellingname een verrassende maçonnieke handreiking naar de Europese regeringsleiders.

[8] Duitsland is een federaal georganiseerd land waar gevoelens van ondermijning niet leven. De Duitse *Bundesländer* hebben zelfs eigen vertegenwoordigingen in Brussel. Frankrijk daarentegen kent een veel meer centralistisch georganiseerd bestel, waardoor Franse regio's amper een rol van betekenis in 'Brussel' kunnen spelen, met uitzondering van Lotharingen dat zich aan het positioneren is (Winder, 2019).

[9] Dat door migratie sommige lidstaten hun nationale grenzen weer zijn gaan bewaken, vloeit voort uit het feit dat de EU er niet of onvoldoende in slaagt de eigen buitengrenzen te bewaken.

Na afloop van de presentatie van Edward Figee op de WFBN-najaarsbijeenkomst betuigde Frans Micklinghoff zijn dank en waardering namens de vereniging.

De zoektocht naar wereldburgerschap en effectief wereldbestuur

Een korte geschiedenis van het wereldfederalisme

Daniel Schaubacher, is lid van de WFBN, mede-oprichter en bestuurslid van het Centre for United Nations Constitutional Research (www.cun.cr.org) en voormalig president (tevens erelid) van de Zwitserse Wereldfederalistenvereniging.

Het Handvest van de Verenigde Naties begint met de woorden: "Wij, de volkeren ...". De volkeren zijn echter (nog) niet direct vertegenwoordigd in de wereldorganisatie; de uitvoerende machten of regeringen van natiestaten maken daar de dienst uit. Steeds vaker wordt een oproep tot hervorming en democratische legitimering van de VN in veel landen gehoord, maar ondanks het bepaalde in artikel 109 lid 3 van het Handvest om een VN-hervormingsconferentie in te roepen zijn de overwinnaars van de Tweede Wereldoorlog, de permanente vijf die aan het roer van de VN-Veiligheidsraad staan, het daar nog niet mee eens.

In de jaren dertig en tijdens de Tweede Wereldoorlog veroordeelden verschillende politici, staatslieden en intellectuelen het nationalisme van nazi-Duitsland, het Italiaanse fascisme en het Japanse militaire imperialisme. Zij stelden een ware wereldgemeenschap voor met een federalistisch wereldbestuur. De *Campaign for World Government* is een Amerikaanse organisatie die in 1937 werd opgericht. In 1938 opperde Clarence Streit in zijn boek *Union Now!* dat een Federatie van Democratieën moet worden gevormd. Aan beide zijden van de Atlantische Oceaan kreeg hij een groot aantal adepten waaruit uiteindelijk twee onafhankelijke organisaties voortkwamen in Amerika en Groot-Brittannië, de zogenaamde *Federal Union*.

De uitvinding van kernenergie veroorzaakte grote angsten, mede gezien de merkbare inefficiëntie van het VN-systeem om de massavernietigingswapens te beheersen. Na de Tweede Wereldoorlog leden de volkeren van Azië en Europa nog steeds onder de rampzalige gevolgen van het wereldwijde conflict. Er heersten veel twijfels over de mechanismen van het VN-Handvest voor conflictpreventie en vreedzame geschillenbeslechting.

Kort na de oorlog benadrukte een vriend van Winston Churchill, Emery Reves, in zijn bestseller *The Anatomy of Peace* de noodzaak om de absolute soevereiniteit van de

natiestaat gedeeltelijk te beperken en de controle over de massavernietigingswapens over te dragen aan een Federale Wereldautoriteit. Zijn oproep was gebaseerd op een vredesfilosofie of vredesethiek, zelfs een echt universeel patriottisme. Het veroorzaakte de geboorte van bewegingen zoals de *Crusade for World Government* alsook de naleving van een *world government week*.

Van 13 tot en met 16 oktober 1946 vond in Luxemburg een voorbereidende conferentie plaats met dertig organisaties uit veertien landen met als doel een universele beweging voor een wereldregering op te richten. De bijeenkomst resulteerde in de conferentie van Montreux van 17 tot 24 augustus 1947, waar wat tegenwoordig de *World Federalist Movement* (WFM) wordt genoemd werd opgericht. In dezelfde periode richtten Europese federalisten de Unie van Europese Federalisten (UEF) op. De populaire Franse priester en parlamentslid Abbé Pierre - bekend om zijn liefdadigheidsinstelling *Emmaüs Companions* - was één van de beroemdheden die actief deelnamen aan de wereldfederalistische conferentie in Montreux in 1947; kort daarna werd hij uitvoerend president van de beweging.

De deelnemers aan de wereldfederalistische conferentie in Montreux waren enthousiast over een bericht van Albert Einstein waarin hij zijn hoop uitsprak dat een wereldfederatie zou bijdragen aan het effectief oplossen van mondiale problemen. Al in 1945 had Einstein samen met de auteur Thomas Mann en twintig vooraanstaande Amerikanen een oproep gedaan voor een federale grondwet voor de hele wereld. Veel politici en intellectuelen hadden dezelfde hoop. Workshops en conferenties vonden plaats in verschillende landen. In 1948 was de Zwitserse filosoof, auteur en voorstander van het federalisme, Denis de Rougemont, rapporteur op de Haagse conferentie (voorgezeten door Winston Churchill) waar de oprichting van de Verenigde Staten van Europa werd besproken.

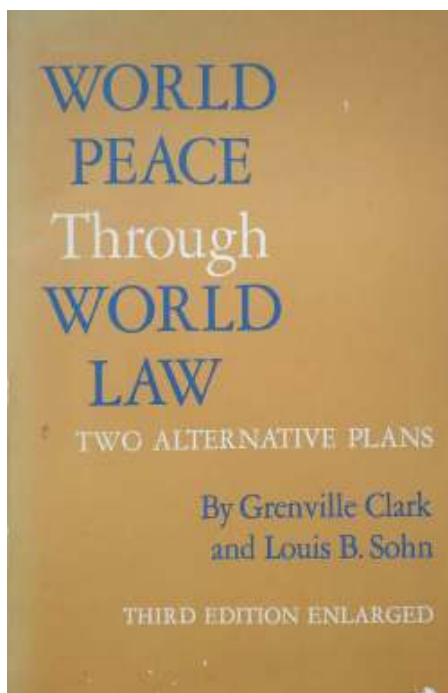
In mei 1948 gaf acteur Garry Davis, een voormalige Amerikaanse militaire piloot die ontsteld was door zijn deelname aan het bombardement op nazi-Duitsland, zijn Amerikaanse staatsburgerschap op. In de herfst van hetzelfde jaar vergaderde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in het *Palais de Chaillot* in Parijs. Met actieve steun van Franse intellectuelen zoals Albert Camus en Abbé Pierre, eiste Garry Davis daar vanaf de publieke tribune om een Algemene Vergadering van Wereldburgers bij de VN in te stellen.

Hij was ervan overtuigd dat het systeem van soevereine natiestaten nog steeds de oorzaak van conflicten en verwoestende oorlogen is. De wereldburgersbeweging

van Garry Davis heeft een *Registry of World Citizens* voortgebracht. Tegenwoordig is die nog steeds actief als een NGO in Parijs. Deze NGO roept op tot symbolische verkiezingen voor een volkerencongres en coördineert activiteiten van 'gemondialiseerde' *townships* die claimen wereldterritorium te zijn.

Ter gelegenheid van een wereldfederalistische conferentie in 1951 in Rome ontving paus Pius XII een delegatie in het Vaticaan; hij verklaarde: "Uw beweging wil een efficiënte politieke organisatie voor de wereld realiseren. Niets is beter in overeenstemming met de traditionele leer van de kerk ...". In de encyciek *Pacem in Terris* (1963) riep zijn opvolger, Johannes XXIII, op tot "de oprichting van een openbare, universeel bevoegde autoriteit". In 1951 ontmoetten afgevaardigden elkaar in het kader van een *World Constitutional Assembly*. Tegelijkertijd werden in verschillende landen parlementaire fracties gevormd: de *World Association of Parliamentarians for World Government*. Tegenwoordig heten zij *Parliamentarians for Global Action*.

In 1958 publiceerden twee eminente hoogleraren aan de Harvard University - Grenville Clark en Louis B. Sohn het boek *World Peace Through World Law*, over hervorming van de Verenigde Naties naar een federale wereldstaat.

Voorafgaand aan het uitbreken van de Koude Oorlog waarbij de natiestaten in de oostelijke en westerse wereld diep verdeeld waren, waren er naar verluidt 250.000 actieve of geregistreerde wereldfederalisten over de hele wereld. Vandaag is hun aantal ongetwijfeld gedaald. Hun verenigingen zijn echter actief aanwezig in verschillende landen en vanuit het hoofdkantoor in New York faciliteren ze een coalitie van meer dan 1.000 NGO's voor wereldwijde gerechtigheid: de Internationale Coalitie voor het Internationaal Strafhof met vertegenwoordigers onder meer in Den Haag en Brussel, die samenwerken met een andere NGO-mensenrechtencoalitie over de verantwoor-

delijkheid van de Verenigde Naties om te beschermen (*Responsibility to Protect – R2P*).

In juni 2005 nam het Europees Parlement een resolutie aan over de hervorming van de VN met daarin het voorstel om een wereldparlement op te richten dat in eerste instantie slechts een raadgevende status zou hebben. Recentelijk produceerde de filmmaker Joel Mardsen na een reis van acht jaar over de hele wereld, de documentaire *World Vote Now* waarin de verkiezings- en stemprocedures in zeventwintig landen van alle continenten worden geïllustreerd. De documentaire die werd vertoond in het Europees Parlement, gaf een levendige weergave van de ambities van burgers en ook van stemcommissies voor een wereldreferendum over de leefomstandigheden van de bewoners op planeet Aarde.

Het concept van de soevereiniteit van de natiestaat gaat terug tot 1648 toen het Verdrag van Westfalen werd ondertekend. Dit verdrag maakte een eind aan de Dertigjarige Oorlog en de tachtigjarige strijd om de onafhankelijkheid van de Lage Landen (nu Nederland). Het concept van mensenrechten, van rechten van burgers en zelfs van minderheden, is een concept dat de heilige rechten van elke mens definieert in tegenstelling tot die van de stad of de staat en gaat terug tot de antieke tijd. Socrates verklaarde dat hij een burger is, niet van Athene, noch van Griekenland, maar van de wereld. De soevereiniteit van staten, zoals gedefinieerd in 1648, is echter vandaag de dag nog steeds van toepassing op het gebied van internationaal recht. Natiestaten die gezag uitoefenen over hun respectieve grondgebieden, zijn bevoegd om de rechten van hun burgers te beschermen. Hugo Grotius (1583-1645) definieerde manieren om geschillen en conflicten te beslechten en de vrede tussen natiestaten te beschermen, namelijk door middel van conferenties, arbitrage en loterij. Ongetwijfeld kunnen deze methoden conflictsituaties verzachten. Ze kunnen echter niet worden opgelegd of bindend zijn voor staten. Hoe zouden ze effectief kunnen zijn in de 21e eeuw in een geglobaliseerde, technische, gedigitaliseerde wereld waarin afstand geen rol meer speelt in een mondiaal dorp? De leefomstandigheden van zwakkeren en minderheden op planeet Aarde worden in gevaar gebracht. Het zijn dezelfde 17e-eeuwse methoden en procedures die vandaag de dag worden toegepast tussen staten en VN-acties. De Europese Unie, die binnen haar Raad toevlucht neemt tot procedures tussen de staten, is erin geslaagd om via het gemeenschapsproces een sociale orde van vrede, welvaart en interculturele dialoog tot stand te brengen. Om wereldproblemen van vandaag de dag op te lossen, stellen wereldfederalisten en wereldburgers voor dat natiestaten een deel van hun soevereiniteit delen met een wereldwijd bestuursstelsel bestaande uit een parlement, een rechtbank die de wereldwet interpreteert en een uitvoerende regering met echte bevoegdheden, zij het dat deze bevoegdheden strikt beperkt zijn tot wereldproblemen alleen. Dit in dezelfde geest als wat de zeventwintig lidstaten van de Europese Unie op continentaal niveau hebben bereikt, via een communautaire, gemeenschappelijke aanpak.

Ecocidewetgeving is meer dan ooit nodig

*Shirleen Chin,
Head of Advocacy & Strategic Partnerships,
Ecological Defence Integrity.*

*Katy Olivia van Tergouw,
Director Ecological Defence Integrity &
Stop Ecocide Foundation Netherlands*

De in 2017 in het Verenigd Koninkrijk geregistreerde NGO *Ecological Defence Integrity* (EDI) werd opgericht door de Britse advocaat Polly Higgins (1968-2019) en milieuactivist Jojo Mehta. EDI werkt aan het realiseren van de mogelijkheid tot vervolging van het misdrijf ecocide bij het Internationaal Strafhof (ICC), als vijfde misdrijf, naast oorlogsmisdaden, genocide, misdaden tegen de menselijkheid en - meer recentelijk - misdaden van agressie. Het is de enige NGO ter wereld met deze exclusieve focus.

Ecological Defense Integrity

De mensheid nadert een fatale ecologische drempel. De Aarde, ons huis, een planeet die alle levensvormen ondersteunt die de mensheid kent, breekt uit haar voegen. Sinds het industriële tijdperk heeft niet-duurzame menselijke activiteit geleid tot deze potentieel onomkeerbare hachelijke situatie. Globalisering lijkt nu een race naar de bodem te zijn, omdat sommige landen de tekenen van klimaatcrisis blijven negeren en weigeren om radicale klimaatbeschermende maatregelen te nemen.

De vergadering van staten die partij zijn bij het Internationaal Strafhof (ASP)

Afgelopen december 2019 - tijdens de 18e zitting van de vergadering van staten die partij zijn (*Assembly of States*

Parties - ASP) bij het Internationaal Strafhof (ICC) - hebben de NGO's *Heinrich Boll Foundation*, *Ecological Defence Integrity* en het *Institute for Environmental Security* gezamenlijk een aantal open en gesloten neven-evenementen georganiseerd in Den Haag. Het hoofddoel van deze evenementen was om aan te tonen dat het criminaliseren van ecocide nodig is om effectieve bescherming te bieden aan kwetsbare landen en hun volkeren door plegers van ecocide strafrechtelijk verantwoordelijk te houden. Strafrecht is de ultieme remedie of het laatste redmiddel dat nodig is, omdat alle andere juridische procedures tot nu toe geen problemen hebben opgelost. Vertegenwoordigers van kleine eilandstaten (SIDS), zoals Vanuatu, de Maldiven, Kiribati en Tuvalu verwijzen nadrukkelijk naar de klimaateffecten in hun landen. Ambassadeur John Licht van Vanuatu, namens de regering van Vanuatu, alsmede lid van het parlement en voorzitter van de parlementaire permanente commissie voor klimaatverandering en milieu, en de heer Ahmed Saleem uit de Maldiven, riepen het ICC op om te overwegen het Statuut van Rome te wijzigen en om de misdaad van ecocide (opnieuw) in te voeren. Deelnemers aan het nevenevenement *Building Alliances in the Face of Ecocide*, waar-

Polly Higgins (1968-2019) te midden van een zang- en dansgroep uit de kleine eilandstaat Vanuatu. Vooral de kleine eilandstaten lijden ten gevolge van de (grotendeels door de ontwikkelde wereld veroorzaakte) klimaatverandering. (foto: december 2018 Museon, Den Haag)

onder prominente internationale NGO's, zoals *Global Witness* en *Client Earth*, kwamen op 6 december 2019 gedurende een hele dag bijeen voor een workshop om strategieën te bespreken. Hier werden politieke, juridische en procedurele perspectieven ingedeeld op vier thema's: probleem, risico's en voorbehouden, procedure bij het ICC en acties.

2020 is een kritiek jaar

Of je het je nu realiseert of niet, 2020 is een kritiek jaar. Op het ICC zal er over een nieuwe hoofdaanklager worden gestemd die de huidige hoofdaanklager mevrouw Fatou Bensouda zal vervangen. Dit zal plaats vinden in december in New York. De nieuwe hoofdaanklager, wiens termijn negen jaar zal duren, kan de bepalende factor zijn voor de vraag of ecocide strafbaar kan worden gesteld bij het ICC. In november vindt de COP26 (COP = *Conference of the States Parties*) plaats in Glasgow. Tegen die tijd moeten landen hun nationale streefcijfers hebben ingediend en hopelijk hun streven hebben bijgesteld om een sterke vermindering van de uitstoot mogelijk te maken. Om de doelstelling van 1.5 graden Celsius van het Parijs-akkoord te behalen, moeten de emissies sterk vermindert worden en de komende tien jaar per jaar met 7,6% dalen. De huidige doelstellingen zijn niet ambitieus genoeg en te conservatief voor een dergelijke vermindering.

Er wordt gezegd dat een vijfvoudige inzet nodig is van elk land. Om de zaken goed te relativiseren: de G20-landen alleen maken al 78% uit van alle wereldwijde emissies. Zoals keer op keer is aangetoond, is het jaarlijkse politieke proces bij de COP te ineffectief geweest om de grootste uitstoters in actie te brengen. De aanwezigheid van sterke lobbyactiviteiten en slecht leiderschap zijn twee belangrijke ingrediënten die tot dit falen hebben geleid. Als het gaat om de kwestie van internationale gerechtigheid, heeft het strafrecht het meeste gewicht. Door ecocide tot een misdaad te maken wordt er een juridische grens getrokken voor onaanvaardbaar gedrag. Industriële activiteiten die de mondiale klimaatcrisis verergeren, kunnen zo verboden en voorkomen worden. Er is maar één land nodig om een voorstel in te dienen om het Statuut van Rome te wijzigen. De stemming zal gebaseerd zijn op een niet-gewogen stem per staat die partij is bij het Internationaal Strafhof. Het strafrecht werkt op de volgende manier: zonder de wet kan er geen misdrijf zijn en zonder een misdrijf kan er geen vervolging zijn. Het is tijd om het misdrijf ecocide in te voeren.

www.ecocidelaw.com (juridische website)

www.stopecocide.nl (campagne website)

De oerkracht van het beeld van een VN-geïnspireerde wereldregering

(ondersteund door het all-win principe met inbreng van mensen wereldwijd)

Lisinka Ulatowska is lid van de WFBN en Coordinator Commons Cluster of the UN NGO Major Group

Dit jaar ben ik als activiste vijftig jaar verbonden aan de Verenigde Naties (VN) - een halve eeuw. Graag deel ik een aantal hoogtepunten van het werk van het *All Win Network* en de *Commons Cluster* waarvan ik een van de oprichters was. Het werk gaat o.a. over de *Sustainable Development Goals* (SDGs of duurzaamheidsdoelen).

Het verhaal begint met een dieptepunt.

In juni 2012 werd de conferentie Rio+20 over milieu en ontwikkeling in Brazilië gehouden. Het doel was om de vooruitgang sinds de *Earth Summit* van 1992 te evalueren en een plan te maken voor de komende twintig jaar. Maar de VN-lidstaten kwamen er niet uit.

Het was vrijdagavond en de termijn die was vastgelegd voor de onderhandelingen was verstreken. Als resultaat van de topconferentie werd verwacht dat er een *Ministerial Declaration* ondertekend zou worden door alle ministers van de wereld en waarvan de tekst de uitkomst van de onderhandelingen van alle lidstaten van de Verenigde Naties zou weergeven. Woensdag kwamen de ministers bijeen, maar een inhoud voor de ministeriële verklaring was er niet.

De ambassadeur van Brazilië nam het woord. "Wat hier gebeurt is moord!" zei hij. "Het gaat om overleving! Mijn regering is bereid om de komende vier dagen te sponsoren. Maar wat dan ook is besloten of niet, het gaat in de ministeriële verklaring!"

Het knelpunt lag in de relatie tussen de Europese Unie, de G77 (133 ontwikkelingslanden) en de Verenigde Staten. Van 's ochtends vroeg tot diep in de nacht zaten zij in een hoek van de zaal te onderhandelen. Wij, NGO's die de dure reis naar Rio hadden ondernomen, konden niets beginnen.

Toen greep Colombia het initiatief. De vertegenwoordigster zei: "In de laatste 15 jaar hebben wij aan de Millennium Doelen gewerkt. Armoede is voor de helft verdwenen. Maar de duurzaamheid is een probleem dat allen betreft. Hoe zou het zijn als wij een programma uitroepen

om alle armoede te beëindigen met behulp van duurzaamheidsdoelen?" En zo werd het idee van de *Sustainable Development Goals* (SDGs) geboren.

De benodigde administratieve details werden hals over kop uitgewerkt voor de bewoordingen voor de Ministeriële Verklaring. Een werkgroep met slechts dertig leden zou het verder uitwerken met als tijdslimiet: de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2015.

In het half jaar dat daarop volgde, werden elf *Global Consultations* gehouden. Dat hield in dat wij allen die aan de Verenigde Naties verbonden waren: alle VN-lidstaten, NGOs, *Major Groups* (vrouwenbewegingen, bewegingen van kinderen, boeren, burgermeesters, inheemse volkeren, mensen werkzaam in business en industrie, mensen werkzaam in de wetenschap en technologie, werkers en vakbonden) werden gevraagd over een periode van een half jaar elfmaal een vraag naar onze hele achterban te sturen over hoe onze individuele leden dachten over elf aspecten van duurzaamheid. De onderwerpen werden bepaald door het Secretariaat van de Verenigde Naties. Een half jaar later kondigde de Secretaris-Generaal aan dat een miljard mensen hun inbreng hadden ingestuurd. Het VN-Secretariaat maakte daarvan een overzicht, dat de basis zou vormen voor de verdere onderhandelingen.

De *Open Working Group for Sustainable Development* bestond uit dertig leden, maar zo'n zestig andere landen wilden ook meedoen. Er werd besloten dat zij mee mochten doen als zij een lid dat al deel uitmaakte van de groep bereid vonden om hun stem te delen. De dertig leden die al tot de werkgroep waren benoemd waren heel gul en bijna alle dertig zetels kregen twee of meer extra leden. Zo deelden Nederland, Zwitserland, Frankrijk en Duitsland een zetel. Maar je zag ook de meest onwaarschijnlijke combinaties: India en Pakistan deelden een plaats. Dat betekende dat elke keer dat zij het woord namen - gedurende een periode van twee hele jaren - dat zij het samen helemaal eens moesten zijn over wat zij zouden zeggen. Het is wellicht voorstelbaar wat dat deed voor het in de diepte elkaar begrijpen van zulke oervijanden!

Om even terug te gaan naar wat aan deze hele periode was voorafgegaan: ikzelf was tussen 2000 en 2012 in Nederland voor mijn eigen gevoel deels "ondergedoken" om als iemand die mij voor het *all-win* principe inzette me aan de smorende effecten van de *Patriot Act* van de Bush-regering te onttrekken. Gelijkgezinde collega's in de VS hielden geen openbare vergaderingen meer en velen weigerden hun werk zelfs over de telefoon te bespreken.

In Nederland werd ondertussen mijn boek *Samenzwering Samenspel*, met de ondertitel "Naar spiritueel wereldbur-

gerschap" door Ankh Hermes uitgegeven. In het boek wordt beschreven hoe alle acties die in het *Handboek voor Wereldburgers* (vertaald van het Engels in het Nederlands, Duits en Chinees.) worden aangegeven, in de praktijk gebracht kunnen worden om een complot van een netwerk van de meest machtige, rijke mannen die achter de schermen werken en nooit publiekelijk worden gezien, te verijdelen. Dat was voor mij de reden om dat boek te schrijven.

Hier is de link om de Engelse versie van het Handboek vrij te downloaden: <http://www.allwinnetwork.net/wp-content/uploads/2020/01/World-Citizens-Manual-2nd-Edition-Final.doc>. Het boek *Samenzwering Samenspel* kan bij Taede Veenstra (taedev@gmail) voor 15 euro worden besteld. In het Engels beschikbaar via: *Spark* (= *Samenzwering Samenspel* in het Engels) <http://www.allwinnetwork.net/wp-content/uploads/2020/01/SPARK-A-Spiritual-Adventure-for-World-Citizens.docx>

Met Pim van Monsjou als voorzitter, Floris Methorst, Leonard Kater, Boris van Oirschot en anderen als eerste bestuursleden was het *All Win Network* opgericht om de ideeën uit mijn boek te realiseren.

Samen met zo'n tweeëntwintig organisaties die al met het *all-win* principe werkten, organiseerden wij maandelijkse evenementen in EMMA: een door onze bestuursleden Floris en Leonard gekocht, opgeknapt en beheerd gebouw in Utrecht, dat dienst doet als centrum voor vredesactiviteiten. Deze bijeenkomsten om samen het *all-win* principe beter te bemeesteren werden gehouden over een periode van vier jaar. Elke maand weer kookte Mary Bish voor alle deelnemers weer een heerlijk Indonesisch diner. Het bijzondere aan deze evenementen was dat wij elkaar allemaal als mensen steeds beter leerden waarderen. Ikzelf heb zoveel inspiratie en inzichten van deze bijeenkomst ontvangen!

Lisinka Ulatowska en Pim van Monsjou

Tegelijkertijd gaf Pim een nieuwsbrief uit in maar liefst vier talen en Boris onderhield - ook in vier talen - onze toenmalige website.

Af en toe kwamen wij tot inzichten die relevant waren voor de VN en die stuurden wij dan ook naar de lidstaten in New York.

Uiteindelijk wees Pim mij erop dat de tijd rijp was om ons werk aan de VN zelf te hervatten. De dag voor het vertrek heb ik met Pim en zijn vrouw Ellen thuis gedineerd, niet beseffend dat dit de laatste keer zou zijn dat ik mijn lieve makker zou zien. Hij stierf kort nadat ik was vertrokken. Een paar jaar na mijn terugkomst in New York vond de bovengenoemde conferentie plaats.

Gedurende een periode van twee jaar kwam de *Open Working Group* maandelijks voor een hele week bijeen. Dit werd politiek gezien het hoogtepunt van mijn leven tot dusver. Normaal ben ik afgepeigerd na een dag in de VN. Van deze bijeenkomsten barstte ik na een hele week vergaderen van de energie. De gehele week was het doodstil in de zaal, ieder luisterde diep naar elkaar. Zelfs ik als vertegenwoordiger van een NGO - geen lidstaat dus - werd gevraagd om een tekst voor een versie van het document te schrijven.

Ik werkte met mijn collega Akiwa Gizzel die een groep jonge mensen aan het trainen was. Ik zorgde ervoor dat zij ieder een VN-pas kregen om de vergaderingen bij te kunnen wonen. Elke maand weer begonnen wij met een nieuwe versie aansluitend op de besprekingen van de maand ervoor. Wie wilde kreeg het woord. Als NGOs die twee jaar lang trouw elke vergadering weer bijwoonden werden wij omarmd door de afgevaardigden van de VN-lidstaten en door de voorzitters. Vooral ambassadeur Macharia Kamau van Kenia oefende een therapeutische invloed op ons allen uit. De voorzitters wisten polariserend onderwerpen te transformeren naar werken voor een hogere visie.

In april 2015 was de uiteindelijke tekst klaar. De uitkomst: zeventien SDGs, 169 subdoelen / *targets*), en drie officiële dimensies van de duurzaamheid: economie, maatschappij en milieu.

Een ding knaagde en ik wist dat ik er wat aan moest doen. Economie en maatschappij, daar konden lidstaten goed mee overweg - analyseren en handelen - maar de Natuur was anders. Ieder mens is immers deel van de Natuur, een knooppunt zelfs waar de subsystemen van water, aarde, lucht, biodiversiteit en energie zich met elkaar vermengen. Wij kunnen ons niet objectief buiten de Natuur opstellen om die te analyseren, want wij en alle subsystemen zijn steeds in beweging. De Natuur kennen verlangt directe waarneming, met andere woorden intuïtief inzicht. Dit gedeelte van een ieders waarnemingsproces wordt als "onwetenschappelijk" gezien en vereenzelvigd met "vrouwen en inheemse volkeren", die nog steeds als zg. "tweederangsburgers" uit machtsposities worden geweerd. Dus in een door mannen bepaalde wereld wordt intuïtie gedenigreed.

Zonder te weten of het mogelijk was, besloot ik met de Natuur te leren praten en haar perspectief in de besprekingen in te brengen in een voor de VN acceptabele taal. Na veel zoekwerk vond ik Maia Kincaid, die uitblonk in inte-

griteit en met haar doctorsgraad niet alleen bedreven was in de communicatie vanuit de intuïtie, maar die ook goed kon analyseren en beredeneren.

Twaalf dagen lang trok ik met Maia de Hoge Woestijn in, gelegen boven Sedona, Arizona, VS. Wij oefenden het communicatieproces door direct met planten en dieren te praten. De eerste gesprekken had ik met een jeneverbesboom en een slang, die - ondanks de herrie die wij met onze zware laarzen maakten - recht op ons afkwam en ons vertelde dat zij het oervrouwelijke belichaamde en toen plotseling onder de jeneverbesboom verdween. De jeneverbes, die duidelijk door de elementen was toegetakeld heeft mij veel geleerd over de onstuimige energieën, die in de Natuur werkzaam zijn en hoe zij die, deze keer met behulp van de slang, in balans probeerde te brengen.

Het hoogtepunt was toen ik een kooi binnen mocht voor mishandelde wilde wolven. Ik zat nauwelijks of een prachtige wolf kwam naast mij zitten. Zij is tot op heden nog een vriendin gebleven.

Maia en ik hebben van onze stage een samenvatting gemaakt. Hier is de link <http://www.allwinnetwork.net/multimedia-archive/video-telepathic-nature-communication-training/> Wij besloten met haar leerlingen van over de gehele wereld en mijn contacten met de bovengenoemde groepen die met de VN-consultaties hadden meegedaan voor iedere SDG een verslag te schrijven die nu zijn bijeengebracht in drie grote boeken. De trilogie bestaat uit rapporten van alle SDGs. Het zijn deels naslagwerken, deels een serie artikelen over hoe de Natuur zich verhoudt tot alle SDGs en bijna alle subdoelen. De inbreng komt van overal ter wereld.

Hier zijn de links voor de trilogie:

Transforming our World in Harmony with Nature: Integrating Nature into the Implementation of the SDGs

SDGs: 6, 7, 11, 12, 15, 17: http://www.allwinnetwork.net/wp-content/uploads/2018/06/Summary_Final1.5.pdf
SDGs 4, 8, 10, 13, 18, 17: <http://www.allwinnetwork.net/wp-content/uploads/2019/06/Transforming-Our-World-Web-22-June-19.pdf>

SDGs 1, 2, 3, 5, 9, 14 17: Het laatste boek, het meest veelomvattende, is pas eind maart 2020 klaar.

Er is zoveel te vertellen, ook over de andere projecten waaraan wij nu werken. Het *All Win Network* is nu officieel bij de VN geaccrediteerd: www.allwinnetwork.net (*webmaster* Carlo Kline). Wij hebben een enorme reikwijdte. Voor onze documenten vragen wij inbreng wereldwijd, van alle bovengenoemde groeperingen, alsook van onze eigen mailinglijst met zo'n duizend namen. Ons werk gaat uit naar alle VN-lidstaten - vrijwel alle landen van de wereld - via hun Staats- en Regeringshoofden en alle ambassadeurs in New York, Geneve en Nairobi die allen verschillende aspecten van ons werk in de VN vertegenwoordigen; en ook naar alle ambassadeurs van UNESCO in Parijs en de Nationale Commissies van UNESCO die als schakel functioneren tussen UNESCO en de ministeries van Onderwijs, Wetenschap, en Cultuur. Al deze lijsten worden met grote toewijding en nauwgezet door Taede Veenstra steeds uitgebreid en bijgewerkt.

Tenslotte: recentelijk is het pas na een halve eeuw tot mij doorgedrongen, hoe machtig de Natuur als gezel is.

Van mondiaal gesleep naar radicale regionalisering

Jan Juffermans is voorzitter van het Platform Duurzame en Solidaire Economie, en lid van de WFBN. Onlangs trad Jan Juffermans toe tot de Raad van Advies van de WFBN.

Op weg naar Eindhoven stapte ik uit de bus op een industrieterrein. Het was rond 15.00 uur. Overal grote vrachtwagens om me heen, bewegend en geparkeerd. En lopend naar mijn bestemming zag ik nog veel meer trucks met oplegger, blijkbaar rijdend van en naar het vliegveld...

Ik realiseerde me eens te meer hoe krankzinnig onze huidige economie nu draait met het massaal nationaal en mondiaal gesleep met allerhande goederen. Bloemen uit Kenia verkopen we via de veiling in Aalsmeer door aan Japan, zonder vliegzaamte. Het gaat dag en nacht door, ook met grote vrachtvliegtuigen en miljoenen containers op schepen en treinen. En we zien her en der de hoog gestapelde containerbergen, om weer volgestopt te worden. Een logistieke malle molen, mede doordat op de brandstof van schepen en vliegtuigen nog steeds geen belasting wordt geheven, en allerlei milieu- en gezondheidsschades worden bovendien niet meegerekend in de prijzen.

Uit eigen regio

Al vele jaren wordt als reactie op die uit de hand gelopen mondialisering gepleit voor regionalisering. In de 8 punten voor ecologische voeding van De Kleine Aarde stond in 1978 al: Meer uit eigen regio. Destijds bepleitte ook Ernst Schumacher die ontwikkeling met zijn boek *Hou het klein*. Een beroemd of berucht promotieonderzoek in dit verband is van Stefanie Boge van het Wuppertal Instituut in Duitsland. Ze keek rond 2005 naar alle afstanden die werden afgelegd voor een simpel toetje: een potje aardbeienyoghurt met etiket en dekseltje. Ze kwam uit op ruim 8.000 km. Achteraf bleek ze echter nog 24.000 km te zijn vergeten, namelijk voor soja voor de koeien en bauxiet voor het aluminiumdekseltje, beide uit Brazilië ingevoerd. Dus het totaal kwam uit op ruim 32.000 km! En met een paar happen is het potje weer leeg...

Nieuwe technieken

Nu we, ondanks herhaalde mondiale waarschuwingen, al sinds 1962 en zelfs eerder, te maken hebben met zoveel ernstige vraagstukken zoals de schrikbarende afname van de biodiversiteit, de dodelijke klimaatontwrichting, de gezondheidsbedreigende (ultra)fijnstof, de stikstofcrisis en de plasticverspreiding tot in verre oceanen en zelfs in ons lichaam, is radicale regionalisering wellicht een aantrekkelijk alternatief. Het is een goed voorbeeld van een integrale aanpak, want je kunt er diverse problemen grotendeels tegelijk mee oplossen! Vooral voedsel kan voor een groot deel makkelijk uit eigen regio komen. Er zijn al vele projecten met korte afstanden tussen producent en consument. De ongeveer 400 buurtboomgaarden, het project Herenboeren in Boxtel, en natuurlijk ook alle volkstuinen zijn er mooie voorbeelden van. In 1984 startte De Kleine Aarde met de lokale Biologische Boerenmarkten, mede om zo de tussenhandel uit te schakelen.

Met nieuwe technieken is nu nog veel meer regionaal mogelijk geworden. Een bekend voorbeeld is natuurlijk energie. Naast flinke energiebesparing kunnen we met regionale windenergie, zonneboilers, zonnepanelen en warmtepompen huizen en bedrijven van duurzame energie voorzien en ook het regionale vervoer regelen.

Kleding en local mining

Belangrijk voor de regionalisering is ook kleding, want met de combinatie van 'oude' en nieuwe basisgrondstoffen als vlas (linnen), wol, mohair, hout, brandnetels, hennep en nog andere vezels én nieuwe technieken is regionale productie weer goed mogelijk geworden. In Engeland wordt nu met zogenaamd *Fast Fashion* in 10 dagen nieuw ontworpen kleding, en ook daar geproduceerd, op de markt gebracht. Nog belangrijker is om alle kleding die al in de eigen regio aanwezig is zoveel mogelijk te blijven gebruiken. Kringloopwinkels spelen daarbij al een cruciale rol, en voor véél meer dan kleding. Het is een vorm van local mining: het optimaal benutten van alle spullen en grondstoffen die lokaal al in gebruik zijn, van bouwmaterialen en metalen tot papier en textiel. Reparatie zal veel belangrijker worden, mede omdat door *Eco-design* reparatie weer veel beter mogelijk wordt. Na reparatie en hergebruik kan ook recycling voor een deel regionaal gebeuren. En denk eens aan de ongekende mogelijkheden van het 3D-printen van allerhande (gebruiks)voorwerpen (op voorwaarde dat die weer gerecycled kunnen worden!), tot zelfs bruggen toe. Vorig jaar was tijdens de *Dutch Design Week* een fraaie geprinte brug te bewonderen en te bewandelen.

Vele voordelen

Er zijn dus veel argumenten voor een veel meer regionaal georiënteerde economie. Hier de belangrijkste.

1. Energie en klimaat. Reductie van het vele vervoer, en daarmee ook minder vervoersmiddelen, infrastructuur, ongelukken, lawaai, stikstof- en CO₂-uitstoot, en dus minder gevaarlijke klimaatontwrichting.

2. **Verpakkingen.** Die kunnen voor korte afstanden stukken minder zijn. Meer verse producten op de markt. Dit betekent ook een extra reductie van energie en grondstoffen. Plastic kan grotendeels worden uitgebannen.

3. **Leverings- en voedselzekerheid.** Als fossiele energie, voedsel, kleding en dergelijke uit verre streken moeten komen, zoals de anticonceptiepil die nu uit China komt, is er kans op calamiteiten die de aanvoer kunnen stagneren of stoppen. Met regionalisering krijgen we de planning en productie meer in eigen hand, wat onze weerbaarheid (resilience) vergroot in de onzekere tijden die komen. Bovendien zullen nu exporterende landen hun landbouwgrond en producten vaker zelf nodig hebben.

4. **Sociaal contact.** Het biedt veel meer *feed back*-mogelijkheden tussen producenten en consumenten. En natuurlijk veel meer sociale contacten.

5. **Circulair/kringloop.** Voor een duurzame circulaire economie is een korte kringloop een absolute voorwaarde. Anders moeten we ook nog met de afvalstromen mondiaal gaan slepen. Dat is niet zo efficiënt. Circulaire landbouw kan al helemaal niet zonder de kringloop van de mineralen/voedingsstoffen.

6. **Grotere variatie.** Er komt een veel grotere variatie van bedrijven en teelten, en dat laatste zorgt ook voor een aantrekkelijker landschap, voor de bewoners en ook voor het toerisme. Denk maar eens aan blauwe vlasvelden en golvende korenvelden.

7. **Meer diversiteit.** Meer soorten granen, groenten en fruit, peulvruchten en grondstoffen op het land leiden tevens tot een sterkere basis voor een grotere biodiversiteit, samen met klimaat onze grootste urgente uitdagingen.

8. **Gezondheid.** Door minder verkeer en dus minder gebruik van fossiele energie, zal er minder uitstoot plaats vinden van diverse schadelijke stoffen, zoals het kanker-*verwekkende* (ultra)fijnstof. Ook qua geestelijke gezondheid kunnen positieve inverdieneffecten verwacht worden,

9. **Mensenrechten.** Met de reductie van onze Mondiale Voetafdruk, met name door de punten 1, 2 en 5 verkleinen we tevens de grote verschillen in de claims op de beperkte mondiale gebruiksruimte, ofwel we werken aan fair sharing, mondiaal.

10. **Versterking regionale economie.** Geld gaat veel meer circuleren in de eigen omgeving, komt de regionale bedrijven ten goede, en biedt dus ook meer en gevarieerder werkgelegenheid, vaker op fietsafstand, dus

minder auto's nodig. Voor velen is dit wellicht het belangrijkste punt. Want nu 'verdwijnt' een groot deel van onze betalingen naar bijvoorbeeld verre energiebedrijven en hun aandeelhouders, naar voedselimporteurs, en de webwinkels niet te vergeten.

11. **Beter inkomen.** Met name boeren en tuinders kunnen door regionale afzet betere prijzen voor hun producten ontvangen. Want ze zijn dan niet meer afhankelijk van de moordende mondiale concurrentie en daardoor veel te lage wereldmarktprijzen! Regionale prijzen kunnen eerlijker zijn, inclusief sociale en milieu-kosten. Daar wordt iedereen beter van.

12. **Versterking lokale democratie.** Door meer focus op de regio (provincie, gemeente, waterschap) wordt het belang van het actief volgen van en participeren in de politieke besluitvorming in de lokale democratie groter en ook interessanter. Denk bijvoorbeeld aan de bestemmingsplannen, natuurbeleid, WMO-kwesties, de omgevingswet en de energietransitie.

Kringen van zelfvoorziening

Voor regionalisering hoeft niet alles kleinschalig of regionaal te gebeuren. Het is een zoektocht naar de optimale schaal, qua vervoer, energiegebruik, productiemogelijkheden, mineralenkringloop en vele andere aspecten. Een bakker in een dorp is slimmer dan allemaal zelf brood gaan bakken. En niet elke gemeente moet een hoogoven gaan bouwen. Voor een duurzame economie kunnen we denken in kringen van zelfvoorziening, waarbij elk product en elke dienst een andere optimale kring zal krijgen. Bijvoorbeeld de (relatief) zware groenten en aardappelen kunnen het beste in de directe omgeving geteeld worden. Maar kruiden als kaneel en nootmuskaat groeien hier niet, zijn licht, we gebruiken er relatief maar weinig van, en kunnen per schip vervoerd worden. Hierbij is tevens de vraag aan de orde hoeveel beslag we leggen op landbouwgrond elders (een *fair Earth share* voor iedereen) en of er sprake is van duurzame productie, zonder gifgebruik en andere schade.

Lokale inventarisaties

Gezien de voordelen van regionalisering, kunnen we wel stellen dat hier sprake is van een in vele opzichten lonkend perspectief. De ideeën zijn niet nieuw, maar de eerder genoemde crises maken het hard nodig er nog meer werk van te maken. Dus waar wachten we nog op? En hoe kunnen we hier een begin aan maken? Voor een radicale ontwikkeling naar die regionalisering zal ook landelijk, provinciaal en lokaal beleid nodig zijn. Een belangrijk

onderwerp daarbij is dat regionale producten bescherming nodig hebben tegen oneerlijke prijsvorming van elders gerealiseerde productie. Selectieve protectie dus. Ook zullen lokale en regionale overheden bij hun bestedingen aan de lokale en regionale bedrijvigheid voorrang moeten gaan geven, ondanks de geldende Europese richtlijnen op het gebied van aanbestedingen. Op al die niveaus moeten we dus aan de slag, maar we gaan er niet op wachten.

We kunnen het proces een effectieve en opvallende start geven door lokale inventarisaties te gaan maken van wat er nu allemaal al in eigen gemeente en omliggende plaatsen wordt geproduceerd, en of die producten ook voor consumenten en instellingen beschikbaar zijn. Daarover publiceren en mensen oproepen mee te denken en kijken, kan de bewustwording vergroten. En dat kan de aandacht gaan trekken van de lokale en regionale politiek. Het belangrijkste is natuurlijk dat de regionale producten vooral ook in de eigen regio worden gekocht. Een gezamenlijke marketing kan de volgende stap zijn en, om te beginnen, wekelijkse regiomarkten. Hopelijk groeit de beweging daarna door naar dagelijkse markten in fraaie gebouwen, die in zuidelijke landen zo populair zijn.

Dit artikel werd eerder gepubliceerd op www.degrotetransitie.nl.

Zie ook: <https://www.duurzaamnieuws.nl/van-mondiaal-gesleep-naar-radical-regionalisering/>

Vroeger en nu?

*Koeien in een kromme wei vol vlaaien,
verrot gestoken door zwermen muggen,
irritant zoemende vliegen,
ontelbare kieviten, wulpen,
kwaakten kikkers in een stinkslootje,
floten merels langslapers wakker.*

*Nu kaarsrechte gladgeschoren groene biljartlakens,
geen koe of mug te bekennen,
kikkers duiken onder, de zangkoning zwijgt.*

*We zaten onder grillige boomtakken,
nu gesnoeid door de meetlat,
keken eindeloos naar eindeloze groene horizonten
onregelmatig onderbroken door roodbruine daken.*

*Nu is de horizon gestolen door grijze schoendozen,
maatje XXXL, totempalen met een gele M,
blinkende voedersilo's, grimmige tractoren.*

*Als we willen
gaan we terugfietsen naar
kippen scharrelend rond een geit aan een lijntje,
kromme dopboontjes van het land
in een oude krant verpakt,
valappels met een wormgaatje,
yoghurtijs en aardbeien uit de achtertuin
en een praatje over het weer
waar we écht niets aan kunnen doen.
Laten we terugfietsen
naar grasmaaien met de zeis,
de boer met de driepoot en een emmer.
Haal tegels weg en plant een boom,
laat duizend bomen bloeien.*

Frans Micklinghoff

Foto: Manja van Kalken

Denis de Rougemont en de ontwikkeling van een nieuwe Europese cultuur

Liesbeth Vermeulen (3 november 1977 - 11 mei 2010) verrichtte voor haar studie Algemene Cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam onderzoek naar het Europese federalisme. "De cultuurpolitieke opvattingen van Denis de Rougemont en de oprichting van de Europese Culturele Stichting in 1954" (2005) was de titel van haar scriptie. Hierna volgen de pagina's 30-33 van haar onderzoek.

De Rougemont heeft in zijn werk getracht uit te leggen wat 'cultuur' inhoudt, maar nergens gaat hij over tot het formuleren van een definitie. In plaats daarvan heeft hij omschrijvingen gegeven van wat 'cultuur' zou kunnen zijn. Bijvoorbeeld:

'La culture est l'ensemble de valeurs [...] des procédés de valorisation [...] et des langues [...] dans lesquels l'individu naît, grandit, s'intègre au long des jours, qui forment son esprit et qu'il assume plus ou moins complètement et combine plus ou moins activement selon ses dispositions innées [...] et selon éducation [...]'. [1]

Een ander citaat:

'Appelons-nous culture non seulement l'ensemble des œuvres produites par une société à travers les âges, mais aussi l'ensemble des manières de sentir, de penser, de juger et de s'exprimer les plus communément pratiqués par les membres de cette société. Ou encore le système de valorisation religieuse, éthique, esthétique, juridique et sociale qui caractérisent la société en question.' [2]

Uit deze citaten kan opgemaakt worden dat cultuur volgens De Rougemont de vormgeving van de samenleving is en daardoor tegelijkertijd ook de opbouw van de persoon, die zich geroepen weet. [3] In de situatie, waarin deze gewetensvolle mens leefde, maakte deze zich grote zorgen over de afwezigheid van een cultuur, waarin die roeping gehoord en gehoorzaamd kon worden. In een

context van armoede en onveiligheid die zich lieten gelden binnen de oude kapitalistische en de jonge socialistische stelsels die respectievelijk werkten vanuit een individualistische en collectivistische geest, kwam de mens met een roeping in een spagaat terecht, een situatie waarin hij geen vrije en verantwoordelijke mens meer kon zijn. Heel Europa dreigde zo het collectieve slachtoffer te worden van onbegrip en haat, die gevoed werden door bittere armoede en massale werkloosheid in de jaren dertig, wat het cultuurpessimisme voedde, zodat we hier te maken hebben met een vicieuze cirkel. De voorstanders van het Europese collectivisme geloofden in de noodzaak van machtsconcentratie ter oplossing van het probleem van armoede en werkloosheid, in tegenstelling tot de individualisten die zich verbonden met het liberalisme ter oplossing van hetzelfde probleem. De Rougemont keerde zich scherp tegen beide pseudo-oplossingen en zag de redding uitsluitend in een op te bouwen gemeenschappelijke Europese cultuur met de persoonlijke vrijheid als inzet. Deze persoonlijke vrijheid echter was geen willekeur, maar stond in functie van het 'horen' van de roeping door de individuele mens. De inhoud van het begrip 'saamhorigheid' werd door De Rougemont dus juist niet vanuit de collectiviteit begrepen. Hij zag, zo schreef Hendrik Brugmans, de Europeaan als een concrete, arbeidende mens die bezielde was door zijn roeping en die daardoor de ernst van de Europese situatie inzag, mede onder invloed van de Griekse en Romeinse culturen. [4] Hij zag de roeping als een ongeschonden kracht, een goddelijke gave en een heilig moeten dat in de geest van de oprechte Europeaan tot daden van edelmoedigheid en onbaatzuchtigheid zou leiden. Een mens die luistert naar zijn roeping is volgens De Rougemont in staat zich een oordeel te vormen omtrent het uiteindelijke doel van heel de schepping in verleden, heden en toekomst. Hij ziet de zin van het leven vanuit een eeuwige waarheid die hem geschonken wordt en die hij positief en negatief kan ervaren in de context, waarin hij leeft, naargelang hij signalen opvangt van heil en onheil. Uit dit uiteindelijke doel, dat voor alle mensen van ultieme betekenis is, kan hij ook een algemene maatstaf afleiden, waaraan een gemeenschappelijke cultuur moet voldoen om werkelijk levensreddend, toekomstgericht en opbouwend te kunnen zijn voor alle mensen. Deze algemene maatstaf is de verbinding van personalisme en federalisme, waarin individuele mensen en hun gemeenschappen in vrijheid en verantwoordelijkheid kunnen werken aan hun taken, die onderdeel zijn van die ene, gemeenschappelijke cultuur. Met deze visie beled De Rougemont dus het beginsel van het personalisme tegenover het collectivisme en het individualisme. Tot de landen die zich bekenden tot het collectivisme behoorden het Rusland van na 1917, het Duitsland sedert 1933, Italië onder Mussolini en Spanje onder Franco, terwijl Frankrijk, Engeland, Nederland, België en de Scandinavische landen zich rekenden tot het liberalistisch-kapitalisme ten gunste van het individu. Volgens De

Rougemont konden in al die landen de mensen zich onmogelijk ontwikkelen tot persoon en werden zij collectief slachtoffer van vervreemding van zichzelf. Bovendien werden zij onbekwaam om zich te wijden aan een nieuwe levenskrachtige Europese cultuur die noodzakelijk was om het bekrompen nationalisme te boven te komen. Dit had immers de Eerste Wereldoorlog veroorzaakt en de dreiging van een tweede wereldoorlog was heel reëel.

Volgens De Rougemont kon alleen de mens die geroepen was en die gevolg gaf aan die roeping concreet zicht krijgen op de realiteit. En daardoor was hij ook in staat om zich een gemeenschappelijk doel voor ogen te houden dat niet de macht maar de vrijheid zou dienen.[5] Op deze manier zou hij een dienaar van de waarheid worden die vanuit de realiteit werd geboren. Het was de inzet, dus het handelen, die de mens verlostte uit zijn vervreemding. Dit hield in dat de mens zich een algemeen doel kon stellen, dat is zich een helder visioen of ideaal voor ogen houden, waarmee hij zijn eigen toekomst en die van zijn medemensen vorm kon geven. Daarmee opende zich de mogelijkheid voor de individuele mens om mee te werken aan de totstandkoming van een gemeenschappelijke cultuur, in dit geval de Europese. De schepping van een vrije Europese gemeenschap was volgens De Rougemont de enige kans op redding, dus op het voorkomen van een nieuwe oorlog. Daarmee verwierp hij het idee dat de bestaande nationale culturen verdedigd zouden moeten worden. Het ging om het vinden van een gemeenschappelijke cultuur. De Rougemont verwoordde deze mening in termen van een geestelijke revolutie.[6] Als deze tot stand kwam en de cultuur dus in dienst stond van de individuele mens, werd deze in staat gesteld zich opnieuw te bezinnen op zijn roeping. Daarmee was de cirkel rond, want door bezinning verdiepte zich bij de individuele mens het zicht op de maatschappelijke context en de waarheid in hun onderlinge spanningsverhouding. Voor De Rougemont gold bovendien dat de mens de nederigheid moest ontwikkelen om zijn gaven in dienst te stellen van de gemeenschap en deze gedachte vloeide rechtstreeks voort uit zijn geloof, het calvinisme. Dit correspondeerde met het idee dat alle arbeidende mensen gezamenlijk subject zouden moeten kunnen zijn van een scheppende cultuur die zich ontworstelde aan de dwang van de vanzelfsprekendheid en het noodlot.

Roeping voedt het bewustzijn van de mens en maakt hem rijp om dankbaar en enthousiast te werken aan nieuwe intermenselijke verhoudingen in gemeenschap en samenleving.

Resumerend komen wij tot de conclusie dat in de visie van De Rougemont cultuur een revolutionaire kracht is waarmee de creatieve, arbeidende mens in gemeenschap werkt aan zijn eigen toekomst en die van zijn medemens. Hij beseftte dat deze nieuwe cultuur een grotere aantrekkingskracht zou moeten kunnen ontwikkelen dan het communisme en het fascisme, met een revolutionair enthousiasme dat een nieuw type Europeaan zou doen ontstaan, die te allen tijde de persoonlijke vrijheid met hand en tand zou verdedigen tegenover welk geestdodend collectivisme ook. De realiteit gebiedt te zeggen dat dit

ideaal van De Rougemont slechts mondjesmaat werkelijkheid is geworden, te weinig om de Tweede Wereldoorlog te voorkomen. Blijkbaar behoorde hij tot een geestelijke elite die er niet in slaagde om haar boodschap aan grote delen van de bevolking over te brengen. Zelfs de oprichting van de ECS [7] heeft later bij lange na niet kunnen bijdragen aan de boodschap die De Rougemont in feite voor alle landen en volkeren had bestemd.

De drie elementen uit het denken van De Rougemont, namelijk het personalisme, het federalisme en de Europese cultuur krijgen pas hun betekenis in samenhang met elkaar. Ze zijn geïntegreerd binnen de visie van een enkele persoon: De Rougemont. Hij hoopte dat ook anderen deze drie elementen steeds in hun onderlinge relatie in overweging zouden willen nemen. Het personalisme van De Rougemont, zijn opvatting van federalisme en zijn visie op de Europese cultuur in verleden en heden gaan uit van de zelfbestemming van de mens en van zijn vrijheid in verantwoordelijkheid. In deze sfeer kan de persoon zich het beste ontwikkelen tot iemand die scheppend bezig is.[8] Het is logisch dat De Rougemont dezelfde voorwaarden hanteerde voor een Europese cultuur in de toekomst. Hier is een parallel te zien met zijn opvatting over cultuur in ruimere zin. Von Salis-Bilfinger maakt melding van die opvatting dat een pluralistische culturele ontwikkeling het beste kan gedijen in de sfeer van een georganiseerde vrijheid. [9]

Er bestaan meer overeenkomsten tussen de thema's. Het federalisme bevordert de politieke zelfstandigheid van het individu, dat verbonden is met zijn zelfbestemming, ook in culturele zin en het geeft ruimte aan gemeenschappen en aan culturele minderheden die een veilige plek vinden om zich waar te maken. Deze culturele minderheden kunnen ook het gevolg zijn van de keuze van de mens om een bepaalde roeping te volgen. De federalistische verantwoording komt grotendeels overeen met de culturele verantwoording. In beide komt tot uitdrukking dat zowel het federalisme als de cultuur in de kern door de 'persoon' gedragen worden. Deze is het bindend element tussen beide.

[1] De Rougemont 1972 a: p. 66

[2] De Rougemont 1972 b: p. 7

[3] De Rougemont 1945: p. 195

[4] Brugmans 1946: p. 69

[5] De Rougemont e.a. 1947: p. 116

[6] De Rougemont 1945: p. 196

[7] Europese Culturele Stichting 1954

[8] Von Salis-Bilfinger 1981: p. 152

[9] Ibidem.

Denis de Rougemont: 'baarvader' van Europa

Frans M. Vermeulen,
WFBN-secretaris

De Zwitserse cultuurfilosoof Denis de Rougemont (1906-1985) stond aan de wieg van een nieuw Europa dat aan zijn creatieve geest ontsproot. Kernwoorden van zijn opvatting over Europa zijn: roeping, persoonlijke verantwoordelijkheid, maatstaf, georganiseerde vrijheid, Europa van de regio's, kleinschaligheid, samengevat in een correlatie tussen federalisme en personalisme.

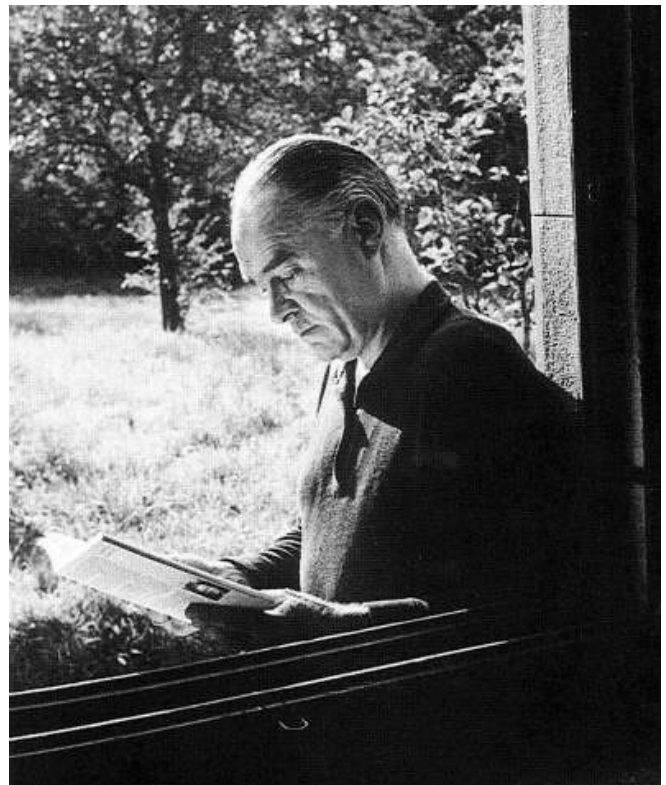
Wie al te gauw denkt dat De Rougemont zich als een rups inspon in zijn eigen ideeëncocon, zou toch eens moeten bedenken dat hij exact aangaf waarom en hoe Europa na de 'grote oorlog' afstevende op een tweede ramp. Hij was een man die goed met anderen kon samenwerken, met name met de groep rond het Franse tijdschrift *Esprit* tijdens het interbellum dat toen uiteraard niet zo kon heten, omdat de tweede wereldoorlog nog niet was uitgebroken. De Rougemont legde de vinger op de zere plek: Europeanen zochten massaal steun bij 'de grote leider', wezen hun eigen verantwoordelijkheid af en omarmden het nationalisme. Zij vervreemdden van zichzelf en hadden geen flauw benul van wat een georganiseerde vrijheid kon betekenen in de richting van een wereldwijde vrede. Bekrompenheid vierde hoogtij. Woorden als 'roeping' en de noodzaak van een 'maatstaf' voor een verantwoord samenleven: het was 'Chinees' voor elke Europeaan. Als zombies werden ze naar de slachtbank gevoerd.

Maar ook na die tweede oorlog, wederom in Europa ontbrand, bleek hoe hardleers de mens is. We (laat ik mezelf maar incalculeren) hebben er geen jota van geleerd. De fout die ook de WFBN maakt is dat massaal gemeend wordt dat de wereldvrede een structuralistisch-collectivistische opgave is voor de leidende politici, de VN en de EU. Die bazuinen in woord en gedrag voortdurend uit dat de persoonlijke inzet, roeping en verantwoordelijkheid van nul en gener waarde zijn in de opbouw van

een georganiseerde vrijheid. Dat zien zij als "persoonlijk", in de intieme individuele sfeer van religie en levensbeschouwing, dus iets voor bij het avondgebed achter de voordeur, maar ongepast en ongewenst in het kader van de opbouw van een openbare leefruimte. Je hoort ze denken: "De vrede moet wel bij wet geregeld worden, en anders maar niet! Dus aan mijn lijf geen polonaise!"

Mondjesmaat zie je hier en daar groepjes mensen wakker worden uit hun gedroomde bubbel, waarbij ze zo weinig in aantal zijn dat ze onmiddellijk opnieuw grijpen naar het idee "Macht en Recht". De Rougemont heeft die vicieuze cirkel al veel eerder herkend aan de hand van de analyse van het ontstaan van de eerste wereldoorlog. Het is een 'recept' voor een derde. Wéér zitten we met zijn allen in een 'interbellum'.

Je hoeft het hele oeuvre van De Rougemont niet per se te lezen: neem eens vijf minuten de tijd om hem te ontmoeten op Wikipedia. De schellen vallen van je ogen. Het 'kind Europa' dat De Rougemont 'baarde' werd door ons al vanaf 1946 in de wieg gesmoord.

Denis de Rougemont
(foto: Fondation Denis de Rougemont pour l'Europe)

De meeste mensen deugen

Wiel Hacking is voorzitter van de Vereniging van Pastoraal Werkenden in het bisdom van Breda. Hij las het boek "De meeste mensen deugen" van Rutger Bregman.

Anderhalve dag had ik nodig voor een kloekke pil van 521 pagina's. Geen bloedstollende thriller. Geen meeslepemde roman. Maar een gedegen historisch werk met een uitgebreid notenapparaat, dat 42 bladzijden omvat. Toegegeven: het boek is heel toegankelijk geschreven. Vlotjes, mag je wel zeggen – al gaat zijn pen een enkele keer ook met de schrijver aan de haal. *De meeste mensen deugen* is een goed onderbouwde uiteenzetting van Rutger Bregman, waarin hij de focus op al het slechte nieuws dat ons dagelijks bereikt ferm onderuithaalt. Alleen al daarom lust ik zo'n flinke uitgave wel.

Met veel voorbeelden uit de geschiedenis, uit de sociale psychologie en uit de nodige experimenten (opgezet in psychologische laboratoriumsituaties) laat de schrijver zien dat mensen meer erop uit zijn om elkaar te helpen dan om elkaar in de haren te vliegen – volledig in tegenstelling met de beeldvorming in de media, die ons iets heel anders willen doen geloven. In het eerste hoofdstuk noteert Bregman: 'Ik zal een grote hoeveelheid wetenschappelijk bewijs aandragen waaruit blijkt dat een positiever mensbeeld realistisch is. Tegelijk denk ik dat het nóg realistischer kan worden als we erin gaan geloven.' (p. 31)

Hoe komt het dan, dat we *denken* dat het bergafwaarts gaat met onze samenleving en met onze beschaving, terwijl de *feiten* (als je ze maar onder ogen wilt zien) het tegendeel aangeven? Dat komt 'omdat het nieuws over uitzonderingen gaat.' (p. 34) Voorbeeld: 'Een paar jaar geleden onderzocht een team van Nederlandse sociologen hoe media verslag doen van vliegtuigcrashes. Tussen 1991 en 2015 nam het aantal ongelukken gestaag af, maar de aandacht voor ongelukken nam juist toe. Het gevolg: mensen werden steeds banger om in steeds veiligere vliegtuigen te stappen.' (p. 35)

Een rode draad in het boek vormen de tegengestelde filosofieën van Thomas Hobbes en Jean-Jacques Rousseau. Waar de eerste zijn ideeën baseert op de angst die mensen beheerst (voor de ander, voor de dood) en de negatieve gevolgen daarvan voor de onderlinge verhoudingen, pleit de tweede voor het bevorderen van de vrijheid als fundament voor het menselijk samenleven.

Rousseau geloofde, 'dat kinderen zo vrij mogelijk moeten opgroeien (een revolutionaire gedachte in de achttiende eeuw).' (p. 73) Bregman wil erachter komen wie van beide denkers het historische gelijk aan zijn kant heeft.

Evolutietheorie

Daartoe gaat hij in het derde hoofdstuk eerst een robbertje knokken met de evolutietheorie van Darwin. De theorie van *the survival of the fittest* blijkt een verrassende aanvulling te krijgen. Want *the fittest* moet niet zozeer verstaan worden als 'de sterkste', maar als degene die zich het beste kan aanpassen (*to fit*). En daarbij is de grootste verrassing wellicht, dat mensen – door hun oogwit, dat niet waarneembaar is bij ruim tweehonderd andere primaatsoorten – elkaars blik kunnen volgen, elkaar in de ogen kunnen kijken, elkaar vriendelijk kunnen aanzien. 'Hoe zouden vriendschap en romantiek eruitzien als we elkaar niet in de ogen kunnen kijken? Hoe zouden we elkaar nog kunnen vertrouwen?' (p. 99) De behoefte aan samenzijn en samenspel is vele malen groter dan de behoefte om elkaar naar het leven te staan. De mens heeft behoefte aan contact, net zoals ons lijf om voedsel vraagt. Bregman concludeert: 'Toen ik dit begreep, vond ik de evolutietheorie niet zo deprimerend meer. Misschien is er geen God, geen schepper of kosmisch plan. Misschien is ons bestaan een bizar toeval, na miljoenen jaren van blinde evolutie. Maar we zijn in ieder geval niet alleen. We hebben elkaar.' (p. 102)

Laat ik het boek van Bregman niet onkritisch de hemel in prijzen. Hij volgt Rousseau graag (te graag?) in de opvatting, dat het opbouwen van de beschaving heeft bijgedragen aan de knechting van de menselijke geest. Toen de mens zich ontwikkelde van jager en verzamelaar naar landbouwer en stedenbouwer, toen dus het bezit en de territoriumdrang zijn intrede deed in de geschiedenis, begon ook de *verdediging* van dat bezit. Het verwerven van machtsposities en het ontwikkelen van wetgeving hebben grote invloed gehad op de inrichting van samenlevingen, die de verdeeldheid tussen de *haves* en de *have-nots* in stand hield. Voor een groot deel zal Bregman gelijk hebben in deze opvatting, want 'de geschiedenis wordt geschreven door de overwinnaars.' (p. 145) Maar daarmee gaat hij naar mijn idee toch voorbij aan het gegeven, dat ook in de dierenwereld de territoriumdrift een belangrijke rol speelt in de verhouding tussen soortgenoten. En dat gebeurde, denk ik, al in een evolutiestadium dat veel vroeger ligt dan het begin van de stedenbouw.

Vernistheorie

Misschien wel de belangrijkste passage uit het boek vind ik in het tweede deel, 'Na Auschwitz'. Daarin gaat Bregman in op de vraag hoe dun het laagje beschaving is dat ons handelen en samenleven bedekt. Dit wordt wel de 'vernistheorie' genoemd. Met treffende voorbeelden uit psychologische experimenten en uit de wereld van de gedrukte media laat hij zien, dat het minder erg gesteld is met de menselijke geest dan je zou vermoeden. En dan stelt de schrijver de vraag: 'Waarom keert de vernistheorie steeds weer terug in andere gedaantes? Ik vermoed

dat het in de eerste plaats gemakzucht is. Het geloof in onze verdorvenheid is op een vreemde manier geruststellend. Eigenlijk pleit het ons vrij. Als de meeste mensen niet deugen, dan hebben verzet en *engagement* ook niet veel zin.

'Een zondige menselijke natuur biedt bovendien een makkelijke verklaring voor het kwaad. ... Wie daarentegen zegt dat de mens in essentie goed is, moet veel harder nadenken over waarom het kwaad toch bestaat. En die verplicht zichzelf in actie te komen, want dan hebben verzet en *engagement* wel degelijk zin.' (p. 218) Een eerste aanzet tot verzet en *engagement* geeft Bregman in het derde deel van zijn boek: 'Waarom goede mensen slechte dingen doen.' Hij onderzoekt hoe het komt, dat ondanks alle vormen van altruïsme en saamhorigheid er kwade dingen gebeuren tussen mensen. Via een hoofdstuk over hoe empathie verblindt en nog een over hoe macht corrumpert komt de auteur uit bij het hoofdstuk over de vergissing van de verlichting. Daarin constateert hij een bijna bizarre contradictie: 'Als die filosofen [hij doelt op Adam Smith en David Hume] zo'n scherp oog hadden voor de mooie kanten van de mens, waarom gingen hun verlichte instituties (democratie, rechtsstaat, bedrijfsleven) dan zo vaak uit van een pessimistische blik? Waarom bleven ze een negatief mensbeeld koesteren?' (p. 303) Dat roept de intrigerende vraag op: 'Kunnen we de rede inzetten, ons verstand gebruiken, om nieuwe instituties te ontwerpen? Instituties die uitgaan van een heel ander mensbeeld? Wat als scholen en bedrijven, ministeries en overheden uitgaan van het goede in de mens?' (p. 304)

Andere weg

Bregman gaat dan voorbeelden noemen in deel vier van zijn boek: 'Het nieuwe realisme'. Een organisatie als Buurtzorg, een school waar het speelelement tot intrinsieke motivatie leidt en een werkelijk gedeelde democratie in het Venezolaanse Torres laten zien dat het kan. Het nieuwe realisme is een optiek die uitgaat van het goede in de mens. Dan kan er een samenleving ontstaan 'waar we *allemaal* (cursivering WH) een aandeel in hebben.' (p. 380)

Dat brengt de schrijver tenslotte tot het zoeken naar een andere weg, een manier van samenleven, waarin de bereidheid tot het toekeren van 'De andere wang' (deel vijf van het boek) geen irreële illusie is. Na een prikkelend hoofdstuk over theedrinken met terroristen zoekt Bregman naar het beste medicijn tegen haat, racisme en vooroordelen. Studies hebben aangetoond 'dat één negatieve ervaring (een botsing, een boze blik) harder aankomt dan een grapje of een helpende hand. ... Als we negatief contact beter onthouden, hoe kan contact ons dan tóch dichter bij elkaar brengen? Uiteindelijk lag de verklaring voor de hand: tegenover ieder vervelend incident staat een berg vrolijke interacties.

'Het kwade is sterker, maar het goede is met meer.' (p. 429) Daarom kan deze bevlogen schrijver afsluiten met de conclusie dat we het zicht op de realiteit verliezen als

we onszelf denken te beveiligen in onze eigen loopgraven. 'Dan raken we ervan overtuigd dat een kleine, haatdragende minderheid representatief is voor de rest van de mensheid. ... Wie gelooft in het goede van de mens is niet slap of naïef. Wie gelooft in vrede en vergeving is juist moedig en realistisch. ... Dat is een oude waarheid. Van de mooiste dingen in het leven krijg je alleen maar meer als je ze weggeeft: vertrouwen, vriendschap, vrede.' (p. 450)

De tien leefregels in de epiloog van het boek doe ik de lezer cadeau. Als je net zo gegrepen bent door het inspirerende boek van Bregman als ik, dan beland je zonder moeite bij p. 476.

Deze tekst is ook in de nieuwsbrief van de VPW-Breda verschenen.

Rutger Bregman, *De meeste mensen deugen*.
Een nieuwe geschiedenis van de mens,
De Correspondent 2019, ISBN 9789082942187

Lev Tolstoj: profeet van deze tijd

'Woorden van wijzen, in rust aangehoord, zijn beter dan het geschreeuw van een heerser onder dwazen. Wijsheid is beter dan oorlogstuig, maar één zondaar bederft veel goeds.' Prediker 9:17,18.

Sieuwert Haverhoek (1945) heeft zich ten doel gesteld de geschriften van Tolstoj, die nooit in het Nederlands zijn vertaald, vanuit het Engels weer voor geïnteresseerden beschikbaar te maken en te verspreiden. Daartoe kan men hem via sieuwert.haverhoek@gmail.com benaderen voor een lezing over Tolstoj en zijn gedachtegoed. Zijn vertaalde werken worden dan gratis ter beschikking gesteld.

In 2017 vond er in de Nieuwe Kerk te Amsterdam een tentoonstelling plaats onder de titel: *We have a dream*, waarbij het leven en werk van Mahatma Gandhi, Martin Luther King en Nelson Mandela werd getoond. Bas Heijne schreef er een essay over: "Wereldverbeteraars" en merkt op dat Gandhi met zijn leer en praktijk van geweldloze weerbaarheid sterk werd beïnvloed door Tolstoj. Ook Albert Schweitzer had grote bewondering voor het gedachtegoed van Tolstoj en noemde hem bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de Vrede in 1954 de grootste vredesactivist van het *fin de siècle*.

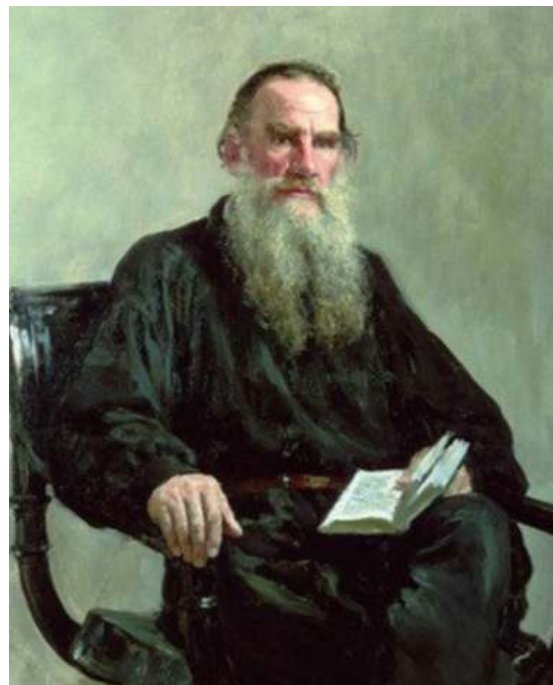
Roem, crisis en bekering

Wie was deze Lev Nikolajewitsj Tolstoj (1828-1910) en waarom werd hij bewonderd door de grote persoonlijkheden van de 20ste eeuw? Tolstoj wordt algemeen beschouwd als één van de grootste romanschrijvers uit de wereldliteratuur met *Oorlog en Vrede* en *Anna Karenina*. Maar hij raakt, na een avontuurlijk leven, rond zijn 50ste levensjaar in een diepe existentiële crisis. Hij noemt zich een overtuigd nihilist. Door nood gedreven zoekt hij toch naar de zin van het leven bij alle mogelijke religies en hun heilige geschriften. Tenslotte vindt hij antwoorden in *de Bergrede van Christus*. Terwijl hij die leest komt de gedachte in hem op: Wat is het in mij dat naar waarheid zoekt? Als in een flits beseft hij: God, en Hij leeft in mij! En dus leeft God in ieder mens! Tijdens deze mystieke ervaring wordt de ware betekenis van de Bergrede hem duidelijk, namelijk dat de Leer van Christus bestemd is voor ieder mens. Hij schrijft zijn ervaring en de terugblik op zijn leven neer in *Mijn Biecht*[1], waarin hij schoon schip maakt met zijn verleden. Hij werkt zijn nieuw verworven visie verder uit in *Wat Ik Geloof*[2] en *Mijn Kleine Evangelie*[3] tot een radicale religie-overstijgende theologie. De laatste dertig jaar van zijn leven wijdt hij zich met niet aflatende inzet aan zijn vredesmissie.

Censuur

Deze boeken werden alle door de Russische censuur verboden vanwege de kritiek op Kerk en Staat, die Tolstoj beschouwde als instituties die samenwerken in het onderdrukken en uitbuiten van de arme, gelovige massa. De manuscripten vinden toch hun weg naar het buitenland waar ze worden vertaald en verspreid. In kringen van theologen en wetenschappers worden deze werken met verwondering, maar ook met argwaan, ontvangen vanwege zijn breuk met het dogmatisch denken en zijn handreiking voor vrede naar andere landen, culturen en religies. Naast kritische commentaren ontvangt Tolstoj ook documenten uit *Quaker*-kringen over andere historische vredesinitiatieven.

Al deze informatie en zijn uitvoerige antwoorden op de kritieken worden later verwerkt in het *magnum opus* van zijn christelijke werken *Het Koninkrijk Gods is Binnen in U!* (1893). Ook dat boek wordt verboden in Rusland. Tolstoj besluit nu dat zijn christelijke boeken vrij van auteursrechten moeten zijn om zijn universele vredesboodschap een zo groot mogelijke internationale verspreiding te geven. Hij wordt daarbij geholpen door *Quaker*-vrienden uit Engeland en andere sympathisanten, die de vertalingen vanuit het Russisch verzorgen.

Theologie voor wereldvrede

De verdienste van Tolstoj is dat hij de boodschap van universele wereldvrede een theologische basis heeft gegeven met zijn radicale interpretatie van *de Bergrede van Christus*. Zijn visie staat haaks op de houding van de dogmatische kerken die geweld vanaf de 4e eeuw mede hebben gelegitimeerd en gepraktiseerd, waardoor de christelijke cultuur bij velen als gewelddadig wordt beoordeeld. De meeste burgeroorlogen en wereldoorlogen en de daaraan voorafgaande wapenwedlopen, zijn gevoerd

door christelijke naties tegen elkaar! De Kruistochten, inquisitie, 'ketter'-vervolgingen en het koloniale verleden hebben dat schandelijke beeld versterkt.

Tolstoj biedt een uitweg uit het 'wij-zij'-denken in al zijn werken van na 1880. Maar hij is overal doodgezwegen, zoals met veel profeten en geloofshervormers in de geschiedenis is gebeurd.

Vooral zijn religie-overstijgende visie op de wereldvrede vond in het sterk verdeelde Europa geen weerklank bij politici, kerkleiders en ook niet bij wetenschappers. Men vond hem veel te radicaal in zijn ondermijning van de fundamenteën en structuren van Kerk en Staat.

Dat geldt niet voor een man als Mahatma Gandhi (1869-1948), die Tolstoj als zijn belangrijkste inspirator heeft beschouwd door zijn leer en praktijk van geweldloze weerbaarheid, die uiteindelijk geleid heeft tot de bevrijding van India na eeuwen van Engelse koloniale onderdrukking. Gandhi vertelt in zijn autobiografie[4] dat twee boeken hem als jonge vredesactivist in Zuid-Afrika bijzonder hebben geïnspireerd: Tolstoj: *Het Koninkrijk Gods is Binnen in U!*[5] en John Ruskin *Unto this last*. [6]

Missie

Zijn missie was de mensheid weer terug te brengen naar de Weg (de Waarheid en het Leven) die Christus wees naar een toekomst van Liefde, Vrede en Gerechtigheid. Hij ziet daarin een taak voor christenen in al hun pluriformiteit zoals het geval was vóór het concilie van Nicea (325). Toen werden de dogma's vastgesteld, die andere christenen (Arianen, Manicheeërs, Nestorianen en vele anderen) als ketters buiten het heil plaatsten. Vanaf die tijd is het religieuze 'wij-zij'-denken ontstaan en is de gefragmenteerde christelijke Kerk een starre, onverdraagzame en krachteloze religie geworden, die uiteindelijk door interne verdeeldheid te gronde gaat. Daarom is volgens Tolstoj van de Kerk als instituut geen heil meer te verwachten omdat die op uiterlijk vertoon, uitbuiting, bijgeloof, angst, uitsluiting en geweld is gebaseerd. De dogma's moeten worden verworpen omdat die tot wantrouwen en scheiding tussen de volken en religies leiden en uiteindelijk tot geweld en oorlog, zoals de geschiedenis ons leert. Christenen dienen slechts de leefregels van Christus na te leven.

Leefregels van Christus

De leefregels van Christus vat hij in *Wat Ik Geloof* als volgt samen: a. niet boos worden en geen boosheid uitlokken; b. blijf trouw aan je eerste (ge)liefde; c. nooit een eed zweren en niet oordelen of veroordelen; d. het kwaad niet met geweld bestrijden maar met vreedzame middelen en e. nationalisme is uit den boze, dus geen wij-zij-denken. Als mensen deze leefregels toepassen dan komt in de visie van Tolstoj het Koninkrijk Gods dichterbij. Interessant en baanbrekend is dat deze leefregels, ontdaan van dogma's, door alle religies kunnen worden onderschreven en dus een basis vormen voor een universele wereldvrede. Dat is het profetisch perspectief dat Tolstoj schetst.

In *De Wet van de Liefde en de Wet van Geweld* en zijn *Laatste Boodschap aan de Mensheid*[7], doet hij aan het eind van zijn leven een laatste profetische appèl aan alle weldenkende en vredelievende mensen.

Deugden

In zijn totale oeuvre, van zowel vóór als na zijn bekering (hij noemt dat zelf 'opstanding') spelen morele aspecten een prominente rol. Pas in zijn christelijke periode is hij in staat de deugden religieus te duiden als stappen op de weg van het heil (Matt.5:48; 1Petr.1; Lev.19), de weg die leidt tot het Koninkrijk Gods op Aarde.

In *Mijn Biecht* toont hij aan dat ieder mens leeft omdat God in hem of haar is, ook al beseft men dat niet altijd. In *Wat Ik Geloof* legt hij een theologische basis voor een moreel christendom op basis van de leefregels van Christus. De vraag: 'Als God in mij is, waarom komt Hij dan niet in en door mij tot uitdrukking?' beantwoordt Tolstoj met: 'Ons ego (de bescherm lagen, die ons ware 'goddelijke zelf' afdekken) verduistert de goddelijke vonk in ons. Alleen als de graankorrel sterft kan hij vrucht dragen.' (Joh.12:24)

In *Mijn Kleine Evangelie* vat hij de vier evangeliën samen volgens de structuur en de diepe zin van 'Het Onze Vader', n.l. het 'zoonschap' van ieder mens. In dat werk laat hij de 'wonderen' met opzet weg, want zegt hij: "wonderen leiden af van de kern van de boodschap van Christus, n.l. het 'doen' van Zijn Leer" (Matt.7:24). Dit komt opvallend overeen met het Thomas Evangelie[8], dat pas 35 jaar na de dood van Tolstoj gevonden in Nag Hammadi (Egypte) en waarschijnlijk van zeer vroege datum is. Hierin staan 114 uitspraken van Jezus (logions). Het geboorte-, levens- en lijdensverhaal ontbreken hierin en ook de wonderen worden niet genoemd.

Heel concreet en actueel maakt Tolstoj zijn deugdenleer in het boekje *De Eerste stap*, 1892[9], dat *avant la lettre* gaat over aspecten van duurzaamheid, te beginnen met matigheid als eerste stap. Hierin legt hij de verantwoordelijkheid voor ons voortbestaan niet bij overheden, bedrijven of God, maar bij ieder mens persoonlijk.

Betekenis

De visie van Tolstoj kan juist in onze tijd van grote betekenis zijn nu de mensheid in een cruciale fase van haar bestaan is beland, waar overconsumptie, bewapening en uitputting van grondstoffen de Aarde en het leven zelf ernstig bedreigen. Beslissende keuzes zijn noodzakelijk: 1. Gaan we voort op de huidige weg van ongelimiteerde economische groei ten koste van milieu, grondstofbronnen, veiligheid en klimaat? Gaan we door met megalomane projecten zoals de bewapeningswedloop die ten koste gaan van de armen en kwetsbaren in de wereld, met grote risico's van allesvernietigende oorlogen? Volharden we in het eigen gelijk, onze vermeende superioriteit en schijnzekerheid, gesteund door religieuze en kerkelijke dogma's? 2. Of keren we terug naar de bron (Christus) die inspireert tot vrede, liefde en gerechtigheid, maar die wel zelfverloochening van ons vraagt?

De oude Tolstoj helpt om verantwoorde morele keuzes te maken. Zijn vredesboodschap en geloofsvisie zijn tijdloos en dus ook nu nog actueel en inspirerend.

Het denken van Tolstoj komt in belangrijke mate overeen met dat van hedendaagse christelijke denkers, zoals Huub Oosterhuis, Brian McLaren, Gregory Boyd, Karin Armstrong en Richard Rohr, die echter niet naar Tolstoj verwijzen. Ook bij hen is hij onbekend.

[1] Lev Tolstoj, *Mijn Biecht* (1880), vert. Arthur Langeveld in 1998, uitg. Bijleveld.

[2] Lev Tolstoj, *Wat Ik Geloof* (1884), vert. en uitg. Sieuwert Haverhoek in 2018.

[3] Lev Tolstoj, *Mijn Kleine Evangelie* (1884), vert. Arthur Langeveld in 2002, uitg. Bijleveld.

[4] M.K. Gandhi, Autobiografie (tot 1921) *Het verhaal van mijn experimenten met de waarheid*, Stichting Actieve Geweldloosheid (1986).

[5] Lev Tolstoj, *Het Koninkrijk Gods is Binnen in U!* (1893), Vert. en uitg. Sieuwert Haverhoek 2019.

[6] John Ruskin, *Unto this last* (1860), als E-book verkrijgbaar.

[7] Lev Tolstoj, *De Wet van de Liefde en de Wet van Geweld*, vertaling en uitgave door Sieuwert Haverhoek. Vredesweekgeschenk 2019.

[8] Bram Moerland, *Het Evangelie van Thomas*, uitg. Ankh Hermes (2014).

[9] Lev. Tolstoj, *De Eerste Stap*, vertaling en uitgave Sieuwert Haverhoek 2019.

De zachte krachten zullen...

Wouter ter Heide is lid van de WFBN

Wat mijn verwachtingen voor 2020 betreft ben ik hoopvol gestemd, alle ten hemel schreiende wantoestanden ten spijt. Hoe deprimerend ook, op termijn wegen deze niet op tegen het gestaag groeiende democratiebesef van eenheid in verscheidenheid. De gedachte die na de verschrikkingen van WO-II gemeengoed is geworden, gesymboliseerd door de VN.

Probleem is alleen de beleidsmatige vertaling daarvan. Want daarvoor zullen we afscheid moeten nemen van het ondemocratische partijpolitieke (wie regeert dicteert) en financieel-economische (wie betaalt bepaalt) gedachtegoed, dat momenteel het uitzichtloze maatschappelijk reilen en zeilen in zijn wurgende greep houdt.

De wurggreep die uiteindelijk niet opgewassen zal blijken te zijn tegen de zachte krachten van het democratiebesef, die de wereld langzaam maar zeker hebben overspoeld. Onstuitbare hoopvolle tegenkrachten die Henriëtte Roland Holst zo subliem heeft gevangen in haar profetische gedicht: "De zachte krachten (dus niet de Trumps en Soleimani's) zullen zeker winnen in 't eind".

Op zondag 29 maart is de voorstelling 'Zachte Krachten' rondom het leven van Henriette Roland Holst te zien en te beleven in Leiden. Doezastraat 1B, 2311 GZ Leiden, 16:00 - 18:00 uur.

<http://www.feestderpoezie.nl/>

Wat zijn de bezwaren tegen de huidige vrijhandelsverdragen?

Keimpe van der Heide is bestuurslid van de Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV)

Via vrijhandelsverdragen willen landen of groepen van landen hun onderlinge handel gemakkelijker maken door handelsbelemmeringen zoveel mogelijk weg te nemen. Deze belemmeringen kunnen importheffingen zijn of een verschil in regelgeving tussen de betrokken handelspartners. Deze verdragen gaan nog uit van de afspraken die daarover vroeger gemaakt zijn in de WTO (*World Trade Organisation*). De WTO is de internationale organisatie voor de liberalisering en de globalisering van de handel. De Europese Unie is tot nog toe een groot voorstander van deze vrijhandelsverdragen en sluit voortdurend dergelijke verdragen af met zo ongeveer de hele wereld. De bekendste verdragen zijn bijvoorbeeld TTIP (EU en VS), CETA (EU en Canada) en het EU-Mercosur verdrag (EU en Brazilië, Argentinië, Paraguay en Uruguay). CETA is van deze verdragen het verst gevorderd en is al 'voorlopig van toepassing'. Dit betekent dat het verdrag voor het grootste deel alvast in werking is, omdat de Europese organen (EU-Parlement, EU-Commissie en de EU-Ministerraad) akkoord zijn. De lidstaten moeten het verdrag nog ratificeren. In sommige landen is men al akkoord en in het Nederlandse Parlement moet de stemming nog plaatsvinden. Over het Mercosur-verdrag zijn de onderhandelingen tussen de EU en de Mercosur-landen afgerond. De beraadslagingen in de Europese organen en in de lidstaten moeten nog plaats vinden. En over TTIP wordt nog onderhandeld.

Het internationale beleid is al decennialang gericht op liberalisering en globalisering. De invoertarieven zijn daardoor al vaak heel laag of afgeschaft. De huidige verdragen richten zich dan ook meer op andere handelsbelemmeringen, zoals bijvoorbeeld wet- en regelgeving.

Standaarden

Eén van de belangrijke uitgangspunten van deze verdragen is dat de verdragspartners elkaars standaarden er-

kennen. Dat is begrijpelijk als het bijvoorbeeld gaat om botsproeven van auto's. Waarom zou je aan beide kanten van de oceaan een aantal auto's tegen een muur moeten laten botsen om de veiligheid te testen, alleen omdat de protocollen van deze testen net een beetje anders zijn. Dat je dan elkaars standaarden erkent is logisch en ook als het bijvoorbeeld gaat om eisen die we aan telefoonopladers of tandenborstels stellen. Anders wordt het als de standaarden bij de handelspartners bewust verschillend zijn, zoals bij de landbouw. De voedselproductie vindt in Nederland en grote delen van Europa veel meer in de bewoonde wereld plaats dan bijvoorbeeld in Canada of de VS. Daarom moeten we hier veel meer rekening houden met overlast voor omwonenden. Ook heeft de EU veel strengere regels dan elders in de wereld voor milieu, dierenwelzijn en arbeidsnormen. Dit verschil in standaarden gaat al op voor de VS en Canada vergeleken met de EU, des te meer vergeleken met het Brazilië van president Bolsonaro. Strengere regels voor de productiewijze leiden doorgaans ook tot hogere kostprijzen voor de boer. En dan is het niet meer logisch om elkaars standaarden te erkennen. Dan leidt dit voor de boeren in Nederland en de EU tot een lastige concurrentiepositie. In de huidige vrijhandelsverdragen kunnen we geen eisen stellen aan importproducten. Dit is jaren geleden in de WTO afgesproken. Dus een product dat bijvoorbeeld in Canada op de markt MAG komen MOET ook in Europa op de markt kunnen komen. Een goed voorbeeld is het associatieverdrag met de Oekraïne, dat vooral een vrijhandelsverdrag is. In de EU mogen kippen niet meer in krappe legkooien worden gehouden, in de Oekraïne mag dat wel. Door het verdrag komen die kooieieren hier op de markt. Dus iets wat we hier niet mogen produceren, mogen we wel consumeren. Dat is op zijn minst heel bijzonder en maakt het onze eigen boeren lastig.

Eerlijke handel

Er is natuurlijk niets tegen handel, maar het moet wel eerlijke handel zijn waarbij de spelregels voor alle partijen dezelfde zijn. En daar zit dus het probleem met de huidige vrijhandelsverdragen. Naast de hierboven beschreven situatie van geen eisen kunnen stellen aan importproducten, zijn er veel meer tekortkomingen van deze verdragen te noemen:

- het investeringsbeschermingsmechanisme ISDS/ICS (*investor-state dispute settlement / investment court system*), wat grote buitenlandse bedrijven de mogelijkheid geeft bij een speciaal tribunaal een staat aan te klagen als door wijzigingen in het overheidsbeleid de winstgevendheid van een investering in gevaar komt.
- de veel te vrijblijvende duurzaamheidsregels
- de gebrekkige privacybescherming
- de bijzondere ambtelijke commissies, die als het verdrag in werking is, onderhandelen om de regelgeving van de

verdragspartners verder op elkaar af te stemmen, zonder tussenkomst van het Parlement. Dus met nauwelijks enige democratische controle.

Internationale handel en klimaat

Als we willen voldoen aan de afspraken, die we in Parijs gemaakt hebben om de opwarming van de Aarde te beperken, dan is er ook wel het een en ander op de huidige vrijhandelsverdragen aan te merken. Stel dat het verdrag tussen de EU en de MERCOSUR-landen in werking zou treden, dan gaat Europa overspoeld worden door goedkoop vlees uit Brazilië en Argentinië. Dat vlees voldoet bij lange na niet aan de standaarden waaraan de Nederlandse en Europese boeren moeten voldoen. Bovendien zijn Nederland en de EU meer dan zelfvoorzienend wat vlees betreft. De verdragen stimuleren een nodeloos gesleep met producten over de wereld. Dit past zeker niet meer bij een goed klimaatbeleid.

De keiharde wereldwijde concurrentie die met de huidige verdragen gepaard gaat, leidt tot een streven naar de laagst mogelijke kostprijs en een *race to the bottom* voor allerlei standaarden, zoals milieu- en arbeidsvoorwaarden. Minister Kaag denkt dat CETA wereldwijd tot hogere standaarden zal leiden. Uit een evaluatie van NAFTA (verdrag tussen Canada, VS en Mexico) blijkt dat als er standaarden zijn aangepast, dat ze naar beneden zijn bijgesteld.

We kunnen bovenstaande kenmerken van de huidige vrijhandelsverdragen kort samenvatten: de huidige vrijhandelsverdragen passen niet meer bij deze tijd. Internationale handel moet eerlijke handel zijn en voor beide partijen voordeel opleveren en niet enkel handel om de handel.

Ratificatie CETA

De 27 lidstaten van de EU na de Brexit moeten dit jaar CETA ratificeren. Dit lijkt een goed moment voor het Nederlandse Parlement om CETA af te wijzen, omdat dergelijke verdragen in de huidige tijd meer problemen creëren dan ze oplossen. Dit zou dan het startsein moeten zijn voor een discussie hoe een modern klimaatbestendig en eerlijk handelsbeleid eruit zou moeten zien. Deze afwijzing is de laatste kans om het tij van de foute handelsverdragen te keren, want we weten ook dat als een verdrag is geratificeerd we er tientallen jaren aan vastzitten. Het verdrag is al voorlopig van toepassing, het is dus nu of nooit! Beter ten halve gekeerd dan geheel verdoemd.

Cartoon: Marian Kamensky

Corona – Covid-19

Frans H. Micklinghoff

De standaard-openingszin van menig pamflet is; 'Er waart een spook rond' (al-dan-niet daaraan vastgeplakt 'De Wereld', 'Europa' of ons kikkerlandje).

Ja, er waart inderdaad een spook rond in de Wereld in de vorm van een virus, luisterend naar de naam Corona of Covid-19. Vermoedelijk afkomstig uit China. Op het moment dat we dit schrijven telt Nederland 23 officiële gevallen, en wanneer u dit leest wellicht een paar honderd. En hebben ze 'op zijn Italiaans' Noord-Italië maar geïsoleerd van de rest van de wereld tot het is overgewaaid. En het waait inderdaad over ... naar onder andere Nederland. Niet zo vreemd, als de *Grande Isolation* zo lek als een Chianti-mandje is.

De regering en het RIVM proberen het hoofd koel te houden, want bij 38 graden Celsius moet je de dokter bellen en mogelijk in quarantaine. Sommigen halen hun schouders op, want 'het is maar een griepje'. Anderen laten de wildste theorieën op internet/facebook (en hoe ze ook allemaal mogen heten) los op de oorsprong van het 'dodelijk' virus. Het zou het nieuwste biologische wapen zijn in de verovering van de wereld. Of er zou een uitgekookt plan van de Bilderberggroep achter steken. Ook de helemaal niet bestaande Illuminatie worden van stal gehaald als de bedenkers en verspreiders. Allemaal nepnieuws van zich op zolderkamertjes teruggetrokken wereldvreemde mensen die zelfs in de overgang van winter- naar zomertijd nog een complot zien gesmeed door Keizer Napoleon.

Volgens de regering en ons in de ammoniakuitstoot van mest zo bedreven RIVM, helpt niezen in de elleboog en handen wassen de verdere verspreiding van het virus te voorkomen. Onzin. Iedere dag de teentjes van drie knoflookbollen eten helpt afdoende. Geen mens zal u dan dichter dan twee (2) meter durven te naderen!

Laten we kijken naar de oorzaak van dit om zich heen grijpend virus. We leven met teveel mensen te dicht op elkaar. Dus de intensieve menshouderij zou moeten worden verboden, beste leden van de Partij voor de Dieren (PvdD)! En we zouden minder moeten vliegen. Vliegzaamte zou moeten worden aangewakkerd. Vliegveld Lelystad mag en hoeft niet 'open'. Iedereen moet verplicht de gehele dag een mondkapje dragen. Dat is de enige effectieve maatregel tegen het roken in gebouwen en de openbare ruimte! En als u straks nog leeft ontvang ik graag een kerstkaartje. Tegen die tijd ben ik door mijn 130 kg spaghetti en steek ik voorzichtig mijn neus buiten deur, benieuwd wie er 'over' is!

Weerbarstige wereld

Huib Rijk is biologisch-dynamisch akkerbouwer

Vraag tien mensen naar hun favoriete bestemming voor een droomreis en driekwart zal op Noord-Amerika uitkomen. Ik ben er zelf geweest en dat was waarlijk een mooie reis. Landschappelijk mooi en de mensen zijn vriendelijker dan je in eerste instantie verwacht. Maar toch gaat het hier om een westerse cultuur. De meerderheid van de bevolking heeft Europese wortels. Er is één verschil – zoals naar voren komt in mijn familie van moederskant – de migranten waren veelal avontuurlijker en minder bang dan degenen die in het oude continent achterbleven.

Mijn meest gedenkwaardige reizen gingen naar Afrika. Vriend Henk ging voor de Stichting Nederlandse Vrijwilligers naar Kameroen. Met zijn drieën, Annelies, Hennie en ik, gingen we hem opzoeken in de winter van 1982. Overweldigend, dat is de beste beschrijving van de indrukken die we opdeden. Afrika is een bombardement van alle zintuigen. Vanuit het vliegtuig de hal van het vliegveld Douala instappend hadden we het gevoel in een sauna te stappen, zo warm was het. Terwijl het nog maar zes uur in de morgen was. Verder overal enorme mensenmassa's. De wegen een bonte verzameling van lopende mensen, auto's, taxi's, vrachtwagens, alles krioelt door elkaar. Overal de geur van brandend hout. Overal lawaai. De taak van Henk was om een schriftelijke landbouw cursus voor lokale boeren te verzorgen. Over het algemeen eenvoudige zaken zoals plantenmassa bij de gewassen toe te dienen om zo organische stof in de bodem te krijgen in plaats van dode planten in brand te steken en de as als bemesting te gebruiken. Zijn dagindeling bestond uit een reis van enkele uren naar een dorpje en daar een vergadering met de aangesloten boeren te hebben. Heel wat keren zijn we meegegaan. Altijd bijzonder om gevoelsmatig lukraak ergens te stoppen langs de kant van de weg, een stukje te lopen en dan bij de compound van een boer aan te komen. Termen als *agroforestry* waren toen nog niet in zwang, maar dat is feitelijk de beste benaming. Een mengsel van diverse voedselgewassen als *yams* en *cocoyams* (zie foto hiernaast), wat groentes en vruchtboemen met daaronder de *cashcrops* als koffiebonen. Netjes aangelegd volgens de regels van de cursus met ruggenteelt met een mulchlaag van organisch materiaal en alles stond er bloeiend bij. De ontvangst was altijd om verlegen van te worden. Eten en drinken, met name CocaCola en bier werden aangerukt, waarbij geregeld de gedachte boven kwam dat wij wellicht het avondeten van de kinderen naar binnen werkten.

Foto: The International Institute of Tropical Agriculture (IITA)

Het gebied waar Henk vertoefde, West-Kameroen, was anders dan de clichébeelden die heersen. Het klimaat was mild en de bodem vruchtbaar. "Als je een wandelstok in de grond steekt en een tijd later terugkomt, zijn er blaadjes aan gaan groeien", was het gezegd. Mensen die honger leden hebben we niet gezien. Wel veel dikke mensen. Toch was het lastig in te schatten hoe het leven van de bevolking was. Er zijn twee uitersten aan beelden die Nederlanders hebben: "Ach, wat zielig, die mensen leven in een hutje" en "die mensen leven eenvoudig en simpel en hebben geen behoefte aan al die westerse luxe". Beide kloppen niet, maar wat wel?? Feitelijk schiet ons beoordelingskader te kort. We hebben er geen flauw idee van hoe het voor hen is.

De vrijwilligers vormden een plezant gezelschap. Diepgaande gesprekken over de zin van ontwikkelingshulp waren aan hen niet besteed. Blijkbaar had er een selectie plaats gevonden. Iedereen die in het geheel geen idealisme had voor de goede zaak die zou er niet vrijwillig aan beginnen. Maar om het vol te houden was een overmaat aan idealisme nog ongunstiger. Veeleer was avontuurlijkheid een drijfveer – en dat de vrouwen in Afrika zo mooi zijn. Heel wat multiculturele relaties waren er. Opvallend was daarbij dat, als zo'n stel naar het westen verhuisde, dit bij de Afrikaanse partner vaak tot teleurstelling leidde. In Afrika behoorden zij vaak tot de lokale elite. In het westen was dat bepaald niet het geval. Door het gemis aan familie en een warm zonnig klimaat kwamen deze mensen niet tot bloei maar kwijnden eerder weg.

We bezochten ook nog een ander deel van het land, waar een neef uit Amerika vrijwilliger was voor het *Peace Corps*. Opvallend daarbij was de soberheid van diens situatie: geen Lada Niva maar een motor. En eenvoudige behuizing. Alles bij elkaar hadden we na afloop de – onbewuste – gedachte dat we een behoorlijk compleet beeld hadden van het land en daarmee ook van Afrika als continent.

Vier jaar later was Henk weer terug in Nederland en kwam het plan op om Kameroen weer te bezoeken om te zien wat er geworden was van Henks vrienden en collega's.

Mijn zus en zwager zaten in Nigeria. Een buurland, dus een bezoek daaraan was goed te combineren. Met Aero-flot over Moskou – toch mooi honderd gulden goedkoper al was de reis dan 2 dagen langer. Tussenlanding in Tripoli (“voor koffie met Khadaffi”), allerlei perikelen; noodlanding, gedoe met visa waardoor we een week lang het vliegveld niet afkonden – en ineens konden we ons voorstellen hoe het is om asielzoeker te zijn. Het weerzien met Kameroen was wederom mooi. Maar door de hele reis ging één illusie verloren: de gedachte het land te kennen. In plaats van één landschap, één cultuur, was er sprake van enorme variatie in omstandigheden. Van de Sahel in het noorden tot tropisch oerwoud in het zuiden en oosten tot de vruchtbare kuststrook. Met de verdwenen illusie over het kennen van Kameroen ging ook de gedachte Afrika te kennen in rook op.

Wat kunnen wij, westerlingen doen om de situatie van de Afrikaanse bevolking te verbeteren? Na het voorgaande zal het u als lezer niet verbazen dat ik geen pasklare antwoorden heb. Weerbarstigheid, dat is de term die boven komt als ik denk aan de problematiek van de bevolking en in het bijzonder aan die van de boeren – mijn collega’s. Het landbouwbeleid van Europa heeft in het verleden een zeer nadelige invloed gehad. Bescherming van westerse boeren als ik door dumping van overschotten met exportsubsidies heb ik altijd beschamend gevonden. Maar toch, hoe zou de situatie geweest zijn zonder dat systeem? En hoe kunnen we nu een positieve rol spelen?

Enkele jaren terug sprak ik een man uit Nigeria. Hij was handelaar en vertelde hoe de enorme corruptie hem parten speelde. Door het gesprek realiseerde ik mij dat de werkelijke kosten van corruptie hoger zijn dan alleen het smeergeld wat in verkeerde zakken beland. Belangrijker is nog het effect dat jongeren die iets willen opbouwen met wat dan ook, simpelweg niet aan bod komen. En dat daarmee de krachten die een maatschappij zouden kunnen ontwikkelen niet tot bloei komen.

Over Afrika is het niet zo moeilijk een negatief beeld te schetsen van een verloren continent. Maar we kunnen ook de analyse bij ons zelf starten. De vanzelfsprekendheid dat bij ons sprake is van een functionerend systeem is bijzonder. Om dat mogelijk te maken spelen heel wat factoren: een complex geheel van krachten dat elkaar redelijk in evenwicht houdt, waardoor we een werkende overheid en economie hebben. En bovenal een bevolking die redelijk betrokken is en de luxe heeft zich om zich om meer te bekommeren dan de vraag wat er vanavond gegeten kan worden. Van deze kwetsbare luxe zijn we ons niet halfbewust. De tendens is juist om alles overboord te kieperen uit frustratie over het onvolkomene ervan.

Als antwoord op de weerbarstigheid van de Afrikaanse situatie moeten we trachten iets van die machtsbalansen in goede richting bij te buigen. Daar ligt dus niet alleen een taak “daar” maar wel degelijk ook “hier”. We dragen al heel wat bij als we de boel niet negatief beïnvloeden. En dat met geduld, bescheidenheid en tegelijk het ver-

trouwen dat mensen overal opvallend weerbaar en zelfredzaam kunnen zijn – mits de randvoorwaarden op orde zijn. Antwoorden kunnen ook systeemgericht zijn. Niet ongebreidelde marktwerking – zonder aandacht voor het individu. En ook geen strakke overheidsplanning – waardoor vrijheid om tot ontplooiing te komen in het gedrang komt – maar “iets ertussenin”.

Hoe is het nu in Afrika? Khadaffi is niet meer. Paul Biya nog wel. President van Kameroen sinds 1982. Als ik een concrete maatregel mag voorstellen: graag wil ik een koppeling van ontwikkelingshulp en democratie. Van ieder land waarvan de machthebber langer dan twee periodes in dienst is halveert de bijdrage voor ontwikkelingshulp. De echte pluche-klevers zitten niet in een democratie maar in een dictatuur.

Een antwoord op weerbarstigheid is ook diversiteit. Ontwikkelingshulp voor de landbouw kan gericht zijn op zelfvoorzienende landbouw. Of op commerciële productie. Grootschalige productie vind ik persoonlijk niet passend bij een continent als Afrika. Maar stimulering van biologische landbouw, of van gebruik van kunstmest, *agroforestry*, of combinaties daarvan – waarom zouden wij de keuze moeten maken?

Foto: Ian Macharia on Unsplash

Aftelmoment: ... 4, 3, 2, 1 ...VUURWERK!

Frans H. Micklinghoff, voorzitter van de WFBN

Na de oudejaarsconference van Wim Kan, later Youp van 't Hek, Claudia de Breij (en hoe onze cabaretiers ook verder mogen heten) volgt het NATIONAAL AFTELMOMENT. En dan kunnen we het glas heffen op het nieuwe jaar. Knalt overal het vuurwerk.

Eind januari hadden we voor het eerst een EUROPEES AFTELMOMENT! Wegens restauratie kon de Big Ben niet live, maar een ingeblikte versie daarvan kon wél het moment markeren waarop Groot-Brittannië de Europese Unie verliet. Dat was een triest moment, waarop we het glas niet hebben geheven, maar stilletjes een 0.0 Corona biertje hebben weggeslikt. Voor de voorstanders van 'the splendid isolation' van wat nog over is van het Britse Wereldrijk ging een beetje vuurwerk de lucht in om de terugwinning van de 'herwonnen' soevereiniteit te vieren!

Tja, we tellen op nog veel meer fronten al jaren af. Ongemerkt zijn we zelfs bezig met een soort WERELD AFTELMOMENT! Of we daarmee blij mee moeten zijn? NEEE! Of er dan ook vuurwerk wordt afgestoken? Wellicht.

Brexit

Zolang deze regering met Boris Johnson er zit komt Groot-Brittannië niet terug in de Europese Unie (EU). En zolang de 27 Europese lidstaten niet grondig nadenken over waar het 'fout' is gegaan en daaruit consequenties trekken zal het aanmodderen blijven in Brussel/Luxemburg en Straatsburg. Want alles heeft met alles te maken, zoals onze nationale cabaretiers ons in die paar uurtjes vóór de jaarwisseling altijd voorhouden, wanneer zij het afgelopen jaar doornemen. De Europese Unie (EU) is NIET de federale Europese samenwerking geworden die het eigenlijk had moeten zijn. Begonnen met een samenwerkingsverband op het gebied van kolen en staal (EGKS), vervolgens op energiegebied (Euratom), gevolgd op economisch gebied (EEG) - waarbij de nadruk kwam op voedselvoorziening, via een gemeenschappelijk landbouwbeleid met het plan Mansholt - werden de vrijheden van mensen, kapitaal en arbeid voor aanvankelijk de zes lidstaten (Benelux, BRD, Fr, It) vast- en veiliggesteld. Vervolgens traden steeds meer staten toe. Met als tussentijds hoogtepunt de toetreding van Groot-Brittannië. Ik heb daar 47 jaar geleden nog actie voor gevoerd in Sheffield, Londen, Brighton, Bournemouth, Birmingham en nog een paar plaatsjes. En de EG/EU bleef sindsdien groeien tot het er 28 waren en het Europees Parlement (EP) was uitgegroeid van een redelijk overzichtelijke 198 leden naar net iets onder de 800 inclusief Babylonische spraakverwarringen!

Aanvankelijk bestond dat Europees Parlement (EP) uit leden die vanuit de nationale parlementen werden aangewezen. Eind jaren zeventig van de vorige eeuw werd voor het eerst dat EP rechtstreeks gekozen. Men dacht dat daarmee de democratie werd gediend; de legitimiteit van het EP werd vergroot. En dat was ook zo! Het EP kreeg méér armslag, kreeg méér te vertellen en kreeg méér autoriteit. Maar ... er ontbrak jammerlijk nog iets wat de basis is van iedere goede samenwerking.

Men ging maar door met 'integrereren', met als hoogtepunt de Europese Top in Maastricht waar het Verdrag van

Maastricht werd ondertekend. Ik liep daar drie dagen te dwalen door de gebouwen waar de top werd gehouden, stond tussen de boze boeren die een paar schapen hadden meegenomen (maar een paar schapen maken niet zoveel indruk als duizenden tractoren) en kreeg gelukkig geen salmonellavergiftiging omdat ik geen kipsalade eet.

Constitutie

Men vergat toen één ding: een echte grondwet (ook wel heel sjiek CONSTITUTIE genoemd) onder het wankel gebouwde ontbrak jammerlijk. Die degelijke en overtuigende basis ontbreekt nog steeds onder de gehele Europese samenwerking. Maar voilà, in 2004 kwam er zoiets uit de hoge Europese hoed. In het ontbrekende was voorzien. Er moest nog een kleine horde worden overwonnen: de bevolking moest er wel mee instemmen.

En ziet: Nederland stemde tegen die constitutie. En niet voor niets. Want op een echte constitutie leek dit honderden pagina's tellend boekwerk bepaald niet. *Een constitutie beslaat iets van 100 tot maximaal 170 artikelen en moet in hooguit een half uurtje gelezen kunnen worden, heb ik tijdens mijn studie ooit geleerd.* En daaraan voldeed het toen gepresenteerde juridische proza absoluut niet! Achteraf bezien (ik weet het, achteraf weet iedereen het beter) was het argument voor Groot-Brittannië om uit te treden als sneeuw voor de zon verdampt als we onder de Europese samenwerking indertijd een solide constitutie hadden gelegd. Een constitutie die van onderop, vanuit de 'citoyen européen', was gekomen. Een wilsverklaring van de Europese burgers opgesteld door de Europese burgers met instemming van de Europese burgers. *Want laat ik u maar een geheim verklappen: democratie is zoiets als regeren ... bij de gratie ... - nee, niet 'bij de gratie Gods'- maar bij de gratie van het volk, de burgers, de ingezetenen. En dat betekent dat je luistert naar dat volk/burgers/ingezetenen.*

Vuurwerkkramp!

Op 6 december 2018 werd Paul van Buitenen in een besloten vergadering door de vaste Kamercommissie voor

Justitie en Veiligheid gehoord. Paul van Buitenen is voormalig klokkenluider bij de Europese Commissie. Hij deed onderzoek naar de vuurwerkkramp die op zaterdag 13 mei 2000 in Enschede bij S.E. Fireworks plaatsvond waarbij 4 brandweermannen en 19 bewoners om het leven kwamen, 947 mensen gewond raakten, de gehele omliggende wijk Roombeek werd vernietigd en er minimaal een miljard schade ontstond. Op 6 december 2018 presenteerde Paul van Buitenen zijn meer dan dertienhonderd pagina's tellend rapport. De Kamerleden waren onder de indruk. Uit dat rapport bleek dat de verkeerde mensen zijn veroordeeld door vooringenomenheid van politiemensen en onderzoekers en dat de werkelijke (opeengestapelde) fouten bij de overheid liggen. Maar aan deze onwelgevallige conclusie wil de overheid niet.

Paul van Buitenen is niet zomaar iemand. Door misstanden bij de Europese Commissie aan de kaak te stellen maakt hij naam. Hij schreef daarover het 255 pagina's tellend boek *Strijd voor Europa – Fraude in de Europese Commissie* (oktober 1999, uitg. Ten Have/Van Halewijck). Het gevolg van Paul van Buitenen's klokgelui was wel dat de gehele Europese Commissie moest aftreden. Het was overduidelijk: Paul had beet!

Paul van Buitenen is niet iemand die mensen in beroering brengt met bevlogen statements. Hij heeft een ongekennd rechtvaardigheidsgevoel en gaat uit van de eenvoudige stelregel: kijk naar de feiten en hou stug vol. Bij de Enschedese vuurwerkkramp gaat het over de verantwoordelijkheid in een bureaucratische staat, de Staat der Nederlanden. In 2014 hing aan de deurknop van Paul van Buitenen een plastic tas met tot dan toe onder tafel gehouden rapporten van de politie Gelderland-Midden én van de Rijksrecherche uit 2004, inclusief alle onderliggende bijlagen, processen verbaal en getuigenverhoren, plus het vervolgonderzoek uit 2010-2012. Hij zette alles op een rijtje en presenteerde dit aan de vaste Kamercommissie. "Voor mij hoeven er geen koppen te rollen. Maar ik wil dat de mensen die onschuldig gestraft zijn worden gerehabiliteerd", aldus van Buitenen. Dit boek kan nog lang niet dichtgeslagen worden.

Nog meer vuurwerk!

Sinds ik me kan heugen wordt er met de jaarwisseling vuurwerk afgestoken. Althans, in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog was het beperkt tot het afschieten van carbid met melkbussen in bepaalde plaatsen waar het predicaat 'platteland' op geplakt kan worden. In 1949 of 1950 kwamen de eerste vuurpijlen en rotjes. Van een gezellige viering is de jaarwisseling geleidelijk afgegleden naar een langdurige veldslag met overheidsdienaren en het zinloos vernielen van andermans zaken. De afgelopen jaarwisselingen wekten bij mij de indruk dat we midden in de frontlinie van een heuse oorlog stonden. De 50 tot 55 meter hoge brandstapels op het Scheveningse en Duindorpse strand, die het gemeentelijk gezag niet kon verhinderen, heeft dan ook terecht de kop van de burgemeester van Den Haag gekost. De vonkenregen had zomaar half Scheveningen in as kunnen leggen. En wat te denken van de schadelijke stoffen die de lucht in worden geknald (schadelijker dan de uitstoot van alle Nederland-

se koeien volgens nogal wat wetenschappers) en de vele voor altijd-op-zwart springende ogen of duizenden opgelopen brandwonden. Terwijl amper een maandje eerder sommigen van die afstekers nog een dagje spijbelden van school om tegen milieuvervuiling te demonstreren!

Terecht dan ook dat het afsteken van vuurwerk nu wordt ingedamd. Beter ware het in één klap alles maar te verbieden (=gemakkelijker te handhaven), opdat het feestelijk knallen van de champagnekurken beter te horen is. Want de 70 miljoen euro die we onlangs weer verknalden kunnen toch beter aan iets echt nuttigs worden uitgegeven! Nog afgezien van het keiharde feit dat het milieu met een totaal vuurwerkverbod zeer gebaat zal zijn.

Europa wordt verbouwd

Ondertussen wordt Europa, en dus ook Nederland, behoorlijk verbouwd. Want we hebben een milieu- en daaruit voortvloeiend klimaatprobleem. We zullen een keuze moeten maken voor wind-, zonne-, gas-, waterstof-, biomassa- of toch maar ook een beetje kernenergie. Eigenlijk hebben we al een keuze gemaakt voor méér wind- en zonne-energie. Die trend is niet meer tegen te houden. Want één ding is overduidelijk: we moeten van fossiele brandstof af, want die raakt echt een keer op. Maar als de zon niet schijnt en het windstil is? Dat kolen-gestookte energiecentrales allemaal dicht moeten is overduidelijk, want de vervuilende uitstoot is niet langer acceptabel. En ook moet het verstoken van biomassa sterk worden teruggedrongen. Om te beginnen met het verbieden van houtgestookte kachels. De astmapatiënten zullen ons daarvoor dankbaar zijn. En ook de bomen die dan niet gekapt hoeven te worden. *In dit kader roep ik Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten en verder alle particuliere bosbezitters op niet langer te kappen, maar juist bos bij te planten daar waar het kan.* Ook een boom in een stadsvoortuintje van drie bij zes meter kan bijdragen in de zomer tot verlaging van de behoorlijk opgewarmde stadse temperatuur. Ook moeten we zo snel als mogelijk maatregelen nemen in de landbouw. Was na de Wereldoorlog II het adagium zo veel als mogelijk voedsel te produceren, we zien nu de gevolgen: we hebben nog maar een derde van de insecten over!

Dus een verbod op het gebruik van insecten dodende middelen moet nog dit jaar (nou ja, uiterlijk volgend jaar, want ambtelijke molens draaien nu eenmaal langzaam) genomen worden. Niet alle technische verworvenheden zijn een zegen. Internet zou iedereen met iedereen verbinden. Dat klopt! Maar we hebben nu wel een epidemie van obesitas, slechthoortheid en eenzaamheid. Sociale media zouden de democratie versterken door vrije en voor iedereen toegankelijke informatie. Dat klopt! En we hebben een golf van desinformatie (= nepnieuws) en stemmingmakerij gekregen die de zwaarste aanval op onze democratie is sinds Wereldoorlog II. Tja, een van de grootste filosofen van onze tijd vatte het zo puntig samen: 'Ieder voordeel heb zijn nadeel'. Trouwens, wat hebt u eigenlijk aan uw PC en mobiel, radio en TV als er wekenlang geen elektriciteit wordt geleverd? Geen elektriciteit omdat we simpelweg geen gas hebben voor de met gasgestookte elektriciteitscentrale?

Monopolie?

Maar nu terug naar de vraag waar we onze energie vandaan halen als de zon niet schijnt en de wind ontbreekt om de wieken van de windmolen in onze achtertuin draaiende te houden? Waar halen we dan onze elektriciteit vandaan? Kernenergie? Aldous Huxley (schreef *Brave New World* in 1931) schreef in 1946 aan zijn broer, de Unesco-directeur Julian Huxley: "Het is overduidelijk dat kernenergie uit uranium, een natuurlijk monopolie, tot agressie gaat leiden, net als olie dat nu in het Midden-Oosten doet. Als sterke staten het hebben geeft het ze meer macht, als zwakke staten het hebben worden ze een aantrekkelijke prooi". De oplossing? Concentreer je op energiebronnen die niet gemonopoliseerd kunnen worden omdat ze overal beschikbaar zijn. Wat Aldous Huxley in 1946 schreef is geen mening, maar 'inzicht' en ook in 2020 en 2046 nog steeds geldig. Daarom moeten we geen energiedrager betrekken uit landen die daarop een monopolie hebben. Want de opmerking van Aldous Huxley komt neer op het beantwoorden van de vraag of we meer hechten aan energie of politieke stabiliteit.

In Duitsland en België krijg je subsidie (tot 100.000 euro!) als je je huis aansluit op het gas, omdat dit beter is voor het milieu, en in Nederland moeten we van het gas af. Dat is dan ingegeven door de aardbevingen in Groningen. Maar of die beslissing wel de juiste is, is de grote vraag. Zeker is dat we alle vormen van energieopwekking in ere moeten houden, voor zover ze niet of zo min mogelijk het milieu belasten. Dus moeten we naast de zonne- en windenergie ook de gasgestookte elektriciteitscentrales in ere houden, alsook het koken en verwarmen op gas koesteren. Tot we enkele getijdencentrales hebben gebouwd. Of een centrale hebben gebouwd die elektriciteit opwekt uit het verschil tussen zoet en zout water. Maar na 4 jaar studie zien de gemeente Katwijk en het Hoogheemraadschap Rijnland ervan af om bij Katwijk een dergelijke centrale te bouwen. Misschien is waterstof wel de brandstof van de toekomst. Maar er komt eerst veel elektriciteit aan te pas om waterstof te krijgen. En het gebruik van aardwarmte staat nog maar in de kinderschoenen en is absoluut niet de oplossing voor onze energiebehoefte.

Méér, hoger, minder en anders

Zeker is dat het klimaat op hol geslagen is. Of de mens daar nu schuldig aan is of de zon, of het een natuurlijk proces is, doet er niet toe. Willen we in ons dierbaar kikkerlandje nog lang vredig leven dan zullen we maatregelen moeten nemen. De dijken langs de rivieren en de Noordzee moeten hoger en steviger. Beschikbaar komende landbouwgronden en vrijkomende vliegvelden (zoals Valkenburg en Lelystad) moeten we bebossen en niet bebouwen. Zandsuppletie voor de duinenkust moet standaard worden. Ook moeten we minder hard rijden, minder vlees eten en een meer terechte prijs betalen voor onze landbouw- en veeteeltproducten. *Willen we serieus effectieve maatregelen nemen, dan moet dat ook op wereldschaal. Dat vereist een andere insteek en opstelling van de Verenigde Naties. En dat kan als er een echte constitutie voor de Verenigde Naties wordt opgesteld. Want we zitten in het komend decennium opgezadeld met*

wat probleemgebieden die schreeuwen om oplossingen. Denk aan het doodenge Noord-Korea, Iran, het conflictgebied Israël-Palestina, de levensgevaarlijke ontbossing van het Amazonegebied, het smelten van de permafrost, de noodzakelijke bebossing van de Sahara, het terugdringen van het vliegverkeer en ga zo maar door. Wat kunnen we zelf doen? Met vakantie blijf ik in eigen land. U ook? Ons huis beter isoleren? Weigeren nog langer producten in plastic verpakking te kopen! Meer fietsen en minder autorijden! In een kringloopwinkel zoeken naar een nieuw hemd? Veganist worden? Een boom planten in de voortuin!! Ja, dat alles, want alle kleine beetjes helpen ...

Misschien kunnen we zo samen het wereld-aftelmoment stoppen en keren!

Want anders tellen we nu ongemerkt af naar het einde van deze wereld!

Foto: David T (Unsplash)

Jonge mensen moeten dit weten

Het is tijd voor verandering. Het is tijd om conflicten tussen landen op dezelfde manier op te lossen als geschillen binnen landen - niet door oorlog, maar door de wet. Als de volkeren van de wereld slavernij en polio kunnen afschaffen en op de maan kunnen landen, kunnen we ook de oorlog achter ons laten. Een alternatief systeem kan worden gecreëerd, maar alleen als dit wordt ondersteund door wetten die verboden internationaal gedrag van landen of personen definiëren, en instellingen die deze kunnen handhaven. Jonge mensen moeten dit weten: dat de Verenigde Naties niet de autoriteit hebben om de wet te handhaven. Op mondiaal niveau is er geen *sheriff* in de stad. Leaders van naties die verantwoordelijk zijn voor wereldmisdaden, weten dat ze boven de wet staan.

Om het oorlogssyndroom te overwinnen en het voortdurende vermogen van autocraten om misdaden tegen andere mensen in veel delen van de wereld te plegen, of het nu Amerikaans, Russisch, Aziatisch, Europees, Latijns-Amerikaans, Afrikaans, Arabisch of Israëliësch is:

(I) De Verenigde Naties moeten worden omgevormd tot een effectieve mondiale regering die past bij de behoeften van de wereldgemeenschap van de 21ste eeuw en het derde millennium.

(II) Een levensvatbare democratie moet worden bevorderd in landen waar deze ontbreekt. Deze doelen kunnen worden bereikt door middel van een participerende democratische wereldfederatie, een "nieuwe VN" door middel van een herziening of nieuw handvest, zoals te zien in de grondwet van de *World Constitution & Parliament Association voor de Federation of Earth* (ook bekend als *Earth Constitution*).

Onderdrukkers, of ze nu uit Europa, Azië, Afrika, Zuid- of Noord-Amerika komen, die misdaden tegen de menselijkheid begaan, moeten persoonlijk aansprakelijk worden gesteld, en VN-vredeshandhavende of vredesstrijdende krachten moeten de autoriteit, het personeel en andere middelen hebben die nodig zijn om hen te arresteren en de vrede te herstellen. Het Internationaal Strafhof moet de bevoegdheid krijgen om dergelijke criminelen te berechten volgens gecodificeerde wetten.

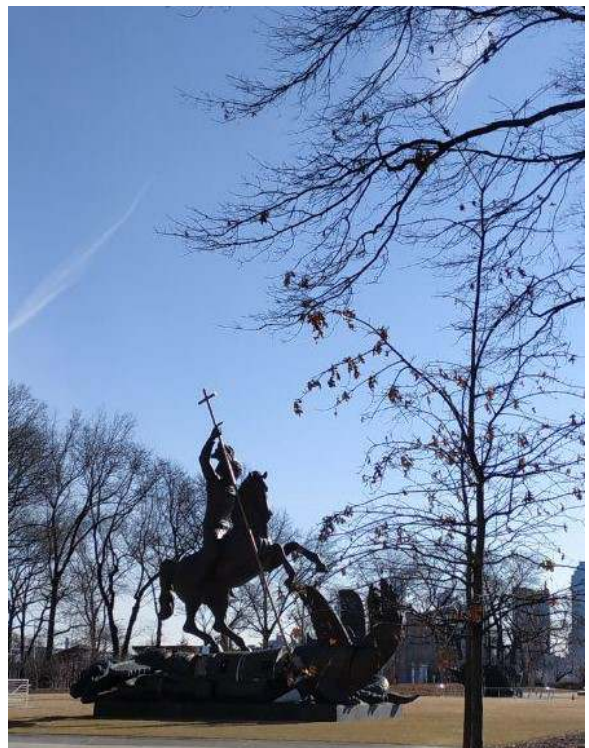
In *The Anatomy of Peace* zegt Emery Reves dat mensen, om verantwoordelijke leden van een geciviliseerde samenleving te worden, methoden nodig hebben die effectiever zijn dan gebed, preken en ritueel. Reves merkte op dat '... de geschiedenis onbetwistbaar aantoonde dat er maar één methode is om de menselijke principes en normen van sociaal gedrag te laten accepteren. Die methode is: de WET.'

Fritz Pointer is een gepensioneerd professor Engelse en Afrikaanse Amerikaanse Studies. Hij is de vice-president van Democratic World Federalists (www.dwfed.org). Hij heeft talloze wetenschappelijke en creatieve werken en artikelen gepubliceerd, zoals "African Oral Epic Poetry: Praising the Deeds of a Mythic Hero" (2013). Hij is de oudere broer van de internationaal bekende zanggroep, The Pointer Sisters.

Laat "Wij, de volken" de wereld regeren

Herziening van het VN-Handvest; inlossing van DE BELOFTE VAN SAN FRANCISCO; artikel 109, lid 3, herontdekt.

Hoewel de Verenigde Naties veel goeds hebben gedaan, mist de organisatie de hulpmiddelen die nodig zijn om onze bedreigde wereld te beschermen. Het probleem is het onvolkomen Handvest, dat nu de basis van de organisatie is. Deze onvolkomenheid belet dat de VN "een einde maakt aan de gesel van de oorlog", nucleaire wapens elimineert of andere wereldwijde crises zoals migratie, armoede, genocide en klimaatverandering effectief oplost. Pogingen tot hervormingen van de Verenigde Naties tot nu toe hebben meestal gefaald of weinig bereikt. Maar het Handvest-herzieningstraject, dat de oprichters in 1945 voorzagen als het legitieme pad naar hervormingen, is nog nooit uitgeprobeerd. Herziening van het VN-Handvest leidende tot een geconstitutionaliseerde VN (met een wereldgrondwet) kan de sleutel zijn tot uiteindelijke oplossing van de grote wereldproblemen. De "Belofte van San Francisco", verwoord in artikel 109, lid 3, om het VN-Handvest te evalueren is in 1945 aangenomen, maar de herzieningsconferentie heeft nog steeds niet plaatsgevonden. Het bijeenroepen van een dergelijke conferentie kan niet worden afgewezen door de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad. De "Belofte van San Francisco" is een juridisch mechanisme, met een groot transformatiepotentieel dat het VN-Handvest kan vernieuwen waardoor de VN effectiever en democratischer worden zodat de nijpende wereldproblemen kunnen worden opgelost. www.cungr.org

Spreekwoorden - Esperanto

Ingediend door Rob Moerbeek,
esperantist en lid van de WFBN

El "Trezoro de Arabaj Proverboj kaj Anekdotoj"
(Trad. Husejn Al-Amily, Eld. UEA, 2008)

- 1) Dio donis racion, ne scion al la homo. (beduena)
- 2) Dubo estas la ŝlosilo de scio.
- 3) Faru bonon al la homaro, tamen ne atendu dankemon pro tio.
- 4) Frapito povas pardoni, sed la frapinto ne povas forgesi.
- 5) Havante sanon, vi havas esperon; havante esperon, vi havas ĉion.
- 6) Kiu timas Inferon, tiu ne iru apud ĝi.
- 7) Kondukisto de kameloj devas ne rapidemi.
- 8) La stomako estas hejmo de malsano.
- 9) Manko de saĝo lacigas la piedon.
- 10) Oni demandis beduenon, al kiu oni konfidis sekreton, ĉu li gardos ĝin. "Mi ĝin jam forgesis", li respondis.
- 11) Perlaboru groŝon ĉiutage, sed ne restu senlabore.
- 12) Pretigu vian sagon, sed prokrastu la ĵeton. (persa)
- 13) Pri ĉiu gajno oni pagu zakaton (imposton), kaj la zakato de scio estas disvastigi ĝin inter homoj.
- 14) Scio estas la plej bona trezoro, malpeza por porti, ne rabebla por ŝtelisto, tre utila en bezono, digna en socio, kamarado en soleco kaj plezuro sen tediĝo.
- 15) Scio estas ornamo de la menso, kaj por briligi ĝin oni devas unue purigi la animon de la polvo de aroganteco.
- 16) Sciu ĉion kion vi diras, sed ne diru ĉion kion vi scias.
- 17) Se vi volas plenumi ion rapide, ne rapidu.

LA REĜO KAJ JUSTO

La reĝo foje demandis Bahlulon: "Bahlulo, se oni metus monon kaj juston antaŭ vin, kion vi elektus el la du?" - "Mi elektus monon, Moŝto!" - "Kiel estas tio?", scivolis la reĝo. "Tiom, kiom koncernas min, mi preferas juston, ĉar justo estas tre malofta kaj malfacile akirebla. Do, kion vi opinias, Bahlulo?" - "Certe", respondis Bahlulo. "Ĉiu serĉas tion, kio al li mankas, via Moŝto!"

Uit de Arabische Spreekwoorden- en Anekdoteschat
(Vert. Husein Al-Amily, Uitg. UEA 2008)

- 1) God heeft de mens met rede begiftigd, maar niet met kennis. (Bedoeïens)
- 2) Twijfel is de sleutel tot kennis.
- 3) Doe de mensheid goed, maar verwacht er geen dankbaarheid voor.
- 4) De geslagene kan vergeven, maar de dader kan niet vergeten.
- 5) Heb je gezondheid, heb je hoop; heb je hoop, dan heb je alles.
- 6) Wie bang is voor de Hel, moet er niet vlakbij komen.
- 7) Een leider van kamelen moet niet gehaast zijn.
- 8) De maag huisvest ziekte.
- 9) Gebrek aan verstand vermoeit de benen (voet).
- 10) Ze vroegen een Bedoeïen aan wie ze een geheim hadden toevertrouwd, of hij het zou bewaren. "Ik ben het al vergeten", antwoordde hij.
- 11) Verdien slechts een duit per dag, maar blijf niet werkeloos.
- 12) Leg je pijn aan, maar stel het schieten uit. (Perzisch)
- 13) Op elke winst moet je belasting betalen; en de belasting op kennis is die verbreiden onder de mensen.
- 14) Kennis is de beste schat, licht om mee te dragen, niet te roven voor een dief, heel nuttig in nood, waardig in de samenleving, metgezel in eenzaamheid en plezier zonder verveling.
- 15) Kennis is een sieraad van de geest, en om dit op te smukken dien je eerst je ziel te ontdoen van het stof der arrogantie.
- 16) Weet alwat je zegt, maar zeg niet alwat je weet.
- 17) Wil je iets snel volvoeren, haast je dan niet.

DE KONING EN DE RECHTVAARDIGHEID

De koning vroeg Bahaoella eens: "Bahaoella, als ze je geld en rechtvaardigheid zouden voorzetten, welk van de twee zou jij kiezen?" - "Ik zou geld kiezen." - "Hoe zit dat?", vroeg de koning nieuwsgierig, "voor zover het mij aangaat, ik verkies rechtvaardigheid, want rechtvaardigheid is een zeldzaamheid en moeilijk te bemachtigen; wat vind jij dus?" - "Klopt! Ieder zoekt wat hem ontbreekt, Uwe Majesteit!"

Indien onbestelbaar:
Laan van Nieuw Oost Indië 252,
2593 CD, Den Haag

Het zal u niet ontgaan zijn dat Sandd is overgenomen door PostNL. Het gevolg hiervan is dat wij magazines uitsluitend nog geseald naar u kunnen versturen op de voorwaarden van PostNL. De sealmachine die Editoo gebruikt, werkt op de energie van hun eigen zonnepanelen.

De seal die om de bladen heen zit is drie keer dunner dan de folie die voorheen werd gebruikt. De huidige biobased folie moet bij het plastic afval worden ingezameld, maar heeft direct of indirect een natuurlijke oorsprong. Meer informatie over biobased vindt u op: <http://www.biobasedpackaging.nl/materialen/>.

Editoo B.V. drukt en verspreidt Eén Wereld.